

Laupäev
0...-3

Pühapäev
0...-7

Esmaspäev
-2...-5

www.ilm.ee

Nädaline

Nr. 18 (2175) LAUPÄEV, 14. veebruar 2009

SÕLTUMATU AJALEHT

HIND 10 kr

HINNASULA

ANANKE
MÖÖBLISALONGIS
VEEBRUARIS

**VEDRUMADRATSID
CLASSIC**

KÕIK MÕÕDUD SOODUSHINDEDEGA!

Ananke Mööblisalong, Viljandi mnt. 72
Tsentrumi Ostukeskus I korrus

ananke mööbel

E-R 10-18 ja L 10-15

Tel 489 4966

www.ananke.ee

**Turismimess kutsub
Bahama asemel
Varbolasse. Lk 2**

**Omavalitsused on
sel aastal nagu siilid
udus või Alice'id
Imedemaal.
Lk 3**

**Haridusuuendus
on terviklik.
Lk 5**

**Kordaminekute
eelduseks
on ühised
arusaamad.
Lk 6**

**MÕELDES TAGASI:
Rapla rahvamaja
esimesed aastad -
1933-1940.
Lk 8 ja 9**

**Märjamaa kinos on
PÖFFi esmaspäevad.
Lk 11**

**Kuidas
taltsutada tiigrit?
Lk 12 ja 13**

9771406085007

ISSN 1406-085X

Grossi poe arutelul kerkis peateemaks tulemüür ja drenaaz

Heli Talinurm

**Neljapäeval Kohila
vallamajas toimunud ASI
OG Elektra Grossi toidu-
kaupade poe detailpla-
neeringu avalikul välja-
panekul huvitas kohale
tulnud kohalikke enim
rajatava tulemüüri
küsimus ning seegi, kas
juba praegu uputav ala
on kavas drenida.**

Avaliku arutelu avas Oleg Gross, kes tutvustas ASI OG Elektra. Gross ütles, et firma käive on aastast üle miljardi krooni, nii et tegemist pole väikse perepoega. Ta lisas, et OG Elektril on olemas ka tootmispool: sigala, euronõutele vastav tapamaja, kulinaariatööstus, kondiitri-pagari-tööstus, rajamisel on kanala-kompleks jne. Ketil on 32 kauplust kogu Eestist ning kuigi konkurents lööb ilmselgelt hinnad Kohilas alla, on ettevõtja eesmärk kasumit teenida.

Tulemüür

Detailplaneeringut tutvustas arhitekt Kaie Enno, kes rõhutas, et esialgu on tegemist vaid kavandiga, mitte valmis lahendustega. Arhitekt selgitas, et kavandatud ühekordne hoone on paigutatud tagumise küljega vastu elamukrunte (Nurme ja Välja tänav) ning seetõttu tuleb maja ja kruntide vahele ehitada tulemüür.

Kuigi saalist kostis arvamust, et selline müür maja läheduses vähendab kinnisvara hinda, jäi valdavalt kõlama arvamus, et parem, kui müür hakkab kohe eramajade kinnistu piirilt, nii ei jääks ebamäära pimedat ala müüri ja eramajade vahele.

Kohal olnud vallavanem Hillar Kalmet arvas, et müüri saaks kasutada puuriitade ladumiseks või kasvuhoone püstitamisel ning tuletas meelde, et samasugune müür ehitatakse ka Rapla Tü Konsumile. Valla arhitekt Rein Ailt kinnitas, et tulemüüri äärde võib rajada abihooneid.

Haljastus ja vesine maapind

Samas rõhutas vallavanem, et arendaja on andnud lubaduse rajada koos poega ka bussiooteruumi ja avalikud tualetid, mille ehitamine käiks vallale hetkel üle jõu.

Koosoleku lõpus kogunes osa kohalikke vallaarhitekt Rein Ailti selja taha, et planeeritavast poest veelgi täpsem ülevaade saada. Paremal seisab arhitekt Kaie Enno.

HELI TALINURME foto

Arutati ka küsimust, kuidas lahendada poe juures olev haljastus. Koos leiti, et tõenäoliselt oleks vajalik istutada kuusehekk parkla (plaanis 44 kohta) ja kergtee vahele, et tõkestada heitgaaside levimist. Kasutab seda teed ju palju lapsi kooliteena. Oleg Gross rõhutas, et nemad on valmis istutama ka puid, sest

see pole nii kallis lõbu. „Selles mõttes me võlgu ei kavatse jääda,“ kinnitas Gross.

Juba avaliku arutelu lõpu poole selgus, et tegelikult uputab see Kohila bussipeatuse juures olev ala, kuhu pood tuleb, päris tublisti. Arhitekt Kaie Enno selgitas, et praeguse lahenduse korral korjatakse kokku hoone ka-

tusele sadav vihmavesi ning suunatakse sealt sadevee drenaaziga jõe poole.

Samas tuli kohalikelt info, et tegemist ei ole niivõrd sadevee kui kõrgemalt alalt valguga veega. „Jaanipäeval paridid ujuvad, vesi valgub siia poole, kuid teetamm ei lase sel jõeni jõuda,“ iseloomustas vanem mees saalist. Koos jõu-

ti järeldusele, et kui võimalik, tuleks maa sisse paigaldada drenaaziga jõkke juhtida ka kõrgemalt alalt alla valguv vesi.

Grossi toidukaupade poe detailplaneeringu osas on kavas korraldada veelgi avalikke koosolekuid.

LÜHIDALT

Konkurss kukkus läbi

16. jaanuarini kestis dokumentide esitamine konkureerimaks Rapla maavalitsuse arengu- ja planeeringuosakonna nõuniku ametikohale. Konkurss kukkus läbi, sest ükski kandidaat ei vastanud nõuetele.

Tööpakkumises seisab nõuniku peamiste tööülesannetena strateegilise planeerimistegevuse koordineerimine maakonnas, maakonnaplaneeringu ja teemaplaneerimiste koostamine, planeerimistegevuseks eraldatavate riiklike vahendite kasutamise koordineerimine, planeeringualase riikliku järelevalve korraldamine maakonnas, planeeringutega seonduvates küsimustes nõustamine.

Kandidaatidele sai saatustlikuks vastava hariduse ja kogemuste puudumine. Samas on nõudeid kandideerijale palju, nii et arengu- ja planeeringuosakonna juhataja Tavo Kikas naljatas, et otsitakse *Superman'i*. Siiski ütles Kikas, et päris nullist inimest välja õpetada ei saa ja ettekujutus ametikohast peaks töötajal ikkagi olema.

„Riigisektor on üldse praegu paine all ja küllaltki raske on uut inimest leida,“ ütles Kikas. Ka palk on kõrgema ametniku kohta Kikase sõnul väike. Samas on surve vabadele töökohadele suur ja see annab lootust, et sobiv inimene siiski leitakse.

Maavalitsuse dokumendihalduse ja personalitöö peaspetsialisti Karin Schützi sõnul kuulutatakse tööpakkumine uuesti välja järgmisel nädalal ja konkurss kestab kolm nädalat.

Teet Teder

Turismimess kutsub Bahama asemel Varbolasse

Margus Mikomägi, 13. veebruaril, otse sünnimuskohalt

Reede pärastlõunal avati Tallinnas 2009. aasta turismimess. Turism on ettevõtlus.

Messi avanud majandusminister Juhan Parts küsib: „Mis viib Eesti majanduse uuele kasvule?“ ja ütleb, et seda küsimust on temalt viimasel ajal kõige rohkem küsitud. Ei küsita, millal majandus kasvule pöörab, vaid küsitakse, mis seda teeb? Parts vastab ise: „Kriitiline mass inimesi, kes tegutsevad ka kõige kriitilisemas olukorras. Siin need inimesed on.“ Minister viitab vastavatut messi rahvale, keda nimetab turismirahvaks.

Mööda näitusehalle jalutades jääb silma missi-issi Valeri Kirss ja miski uhke läikiv uusvanasõiduk. Selgub, et mees eksponeerib nüüd teistsuguseid iludusi, Virtsu muuseumi vanasõidukeid.

Spaasid on palju esindatud ja hinnad on all. Montenegroosse saab 35% odavamalt.

Turismi maskeraad

Eksootiline idamaine naine pistab pihku paberi, kus kirjas, kuidas saaksin kohe Bali saarele. Indoneesia pakub ökoturismi reise.

Üks vägev väljapanek on keskkonnaministeeriumil: „Ära osta nende elu.“ Ekspositsioon juhiv tähelepanu sellele, kuidas kaubeldakse väljasurevate taime- ja loomaliikidega. Nahad ja ravimid ja topised. Inimene on kõigest osanud teha äri. Muuhulgas jääb vitriinist silma alligäätori topis ja miski hiiglasliku karu pealuu.

Kindralimundris mehi näen ja madruseid ja kõiksugu rah-

SIIM SOLMANI foto

Turism tegi ahvist inimese.

varõivaid. Majanduslangust ei paista mitte kusagilt.

Raplamaa käeulatus

Meie maakonna väljapaneku eest ja seest rahvas otsa ei saa. Uudistatakse Varbola puust nikerdatud kujusid, tehakse kaupa mõisakeraamikutega. Toosikannu saab rahva tähelepanu.

Messi avapäeval laulavad Raplamaa messiboksi kõrval setud: „Läki obest ollalee, ot-simaie ollalee.“ Raplalaest natuke eemal esineb Ida-Virumaa sildi all meie mees Aivar Surva, kes mängib trombooni, ja Ida-Viru maavanem Riho Breivel tõmbab Teppo lõotsa...

See lugu on kirjutatud püstkoja ees paku otsas istudes. Püstkoda on Raplamaa ekspositsiooni üks pilgupüüdjaid.

Ants Leemets, kunagine Lääne-Viru maavanem, nüüd SA Virumaa Muuseumid juhataja, uurib Järvakandi klaasimuuseumi kaunist klaasi. Küsib, uurib - huvi on professionaalne.

Raplamaa väljapaneku kõrval teevad pokudeks maskeeritud naised koos setu nais- tega kõva kisa ja kasvatavad külakuhja.

Meie turismihing Tiiu Susi toob ühe väikemehe käekõrval minu juurde ja ütleb vene keeles, et vaata nüüd, kes

püstkojas istuvad. Tunnen ennast eksponaadina, aga vaatan igaks juhaks seljataha ja näen seal kaht nukku, kes nagu head vaimud Raplamaa eest hoolt kannavad.

Aivar Surva tuleb, ütleb raplalastele tere. Ennast reisi-meheks nimetav ärimees ja poliitik Tiit Pruuli hoiab nagu ikka madalat profiili, aga Raplamaa ekspositsioon peab teda üsna kaua kinni. Tiiu Susi ütleb, et seekord on Raplamaa turismiinimesed olnud ise hiigla aktiivsed messile tulema ja siin ennast näitama.

Majandusministri sõnad jäävad kummitama sellel messipäeval, ta ütleb, et eest-

lased on rändrahvas. Et me jõuame kõikjale maailmas. „Sellel aastal aga on moes puhata Eestis.“ Selle viimasega lihtsalt peab nõus olema.

TOUREST 2009 Eesti Näituste messikeskuse kolmes näitusesaalis. On Peahall, hall „Puhka Eestis“ ja Lastehall. Osalevad ligi 350 põhi- ja kaas-eksponenti. Lisaks Eestile on turismiorganisatsioonide või ettevõtjate kaudu esindatud 25 riiki.

HINNAVÕRDLUS

Sõbrapäev magusaks!

Katrin Helend-Aaviku

Tänase sõbrapäeva puhul valis Nädaline hinnavõrdluse pidulikumat tootet, mis sobivad hästi kinkimiseks ja teevad sõbrapäeva kindlasti ma-

gusamaks. Paljude isuäratavate maiustuste seast sai tabelisse valitud Raffaello ja Cardinale kommikarp ning suvemaitse suhusaamiseks maasikad.

	Kommikarp Raffaello (150 g)	Kommikarp Cardinale (220 g, Kalev)	Maasikad karbis
Rapla TÜ Konsum	39.90	45.90	79.90 (340 g)
Rapla Karman	42.90	43.90	64.90 (340 g)
Säästumarket	39.90	38.90	-
Maxima	39.90	38.90	29.90 (250 g)
Food Market	46.-	45.-	35.90 (250 g)
Märjamaa Kati pood	42.80	-	-
Märjamaa Säästu 1	43.10	-	-
Märjamaa EDU kauplus	48.-	-	-
Järvakandi Kandi pood	-	47.90	-
Kohila Konsum	-	45.90	79.90

Hinnad on seisuga 13. veebruar 2009

Omavalitsustelt võetakse ära plaanitust vähem

Nädaline

Neljapäeval kabinetinõupidamisel otsustas vabariigi valitsus alandada omavalitsustele laekuvat üksikisiku tulumaksumäära plaanitust vähem, mis jätab kohalike omavalitsuste maksumuldesse 375 miljonit krooni rohkem.

Varasema plaani kohaselt oleks omavalitsuste tulubaasist kokku hoitav 875 miljonit krooni tulnud suures osas üksikisiku tulumaksu määra alandamisest 11,93 protsendilt 11,1 protsendile. Neljapäeval otsustati, et omavalitsuste tuludesse jäetakse veidi rohkem, s.o 11,4 protsenti selle maksu laekumisest riigi-

eelarvesse.

Kokkuhoiu tingimustes saavad omavalitsused sel aastal riigilt toetust kohalike teede hoiuks 178 miljonit ja tasandusfondi kaudu jagatakse kohalikele omavalitsustele 1,1 miljardit krooni. Samas jätkab riik omavalitsustele täies mahus koolilõuna toetuse maksmist põhikooli õpilastele summas 225,7 miljonit krooni. Ka eraldatakse omavalitsustele hariduskuludeks toetust 51,1 miljonit krooni.

Lisaks otsustas valitsuskabinet üldise majanduslanguse taustal seadusega piirata omavalitsuste ülemäärast laenamist.

ÜKS KÜSIMUS

Mida olete volikogu liikmena teinud oma valla heaks?

Erika Reinumägi (pildil), Kaiu vallavolikogu esimees, kandideeris Eesti-maa Rahvaliidu nimekirjas: Olen volikokku kuulunud kolmel perioodil ja viimasel neist olnud volikogu esimees. Arvan, et üksinda ei tee omavalitsuses suurt midagi. Volikogu toel ja koostöös vallavalitsusega saab valla elu suunata ja parandada.

Suurem panus on olnud sünnitoetuse viimisel 4000 kroonini, Kuimetsa rahvama ja renoveerimise jätkamisel (volikogus oli kahtlejaid selles küsimuses), Vahastu koolimaja (seisis neli aastat tühjana) müügis 2008. aasta detsembris, millega kaasnes kahe noore inimese elama asumine Vahastusse. Hea meel on selle üle, et volikogu algatusel alustas vallavalitsus valla allasutuste töötajate töötasude korrastamist.

Olen püüdnud muuta tõhusamaks volikogu komisjonide tööd, sest pean moodustatud komisjonide tööd tähtsaks. Selles osas on märgata edusamme. Samuti olen aidanud korrastada mitmeid vallaelus vajalikke töökordasid ja täiendada valla arengukava.

Volikogu liikmetega külastasime vallaasutusi, kaardistasime probleeme ja lahendasime need vallavalitsuse

kaasabil. Alates 2007. aastast tähistame valla sünnipäeva koos rahvaga. Samas on olnud palju selliseid tegemisi, mida väljapoole näha polegi, sestap julgen väita, et volikogus olemine pole nii lihtne nagu tavainimesele paistab.

Lõpetuseks julgen öelda, et olen volikogus otsuste tegemisel lähtunud alati valla huvidest. Kindlasti oleks võinud nii mõndagi paremini teha, kindlasti jäi midagi tegemata ja mõne asjaga ei saa rahul olla, kuid rahulolematust sunnib ka edaspidi andma endast parimat.

Kuuno Ahlberg, Juuru vallavolikogu liige, kandideeris valimisliidu Vallaarendus nimekirjas: Volikogu liikmena on minu põhitöötamiseks koos teiste liikmetega olnud valla hea käekäigu huvides otsuste tegemine. Koos maadleme üha kahaneva eelarve lugemisega ja üritame ära arvata, mida käesoleva aasta veel tuua võib. Revisjonikomisjoni esimehena on tulnud tegemist teha mitmete n-ö valla masinavärki pidurdavate kitsaskohtade ja erinevatest arusaamadest tingitud mõõdarääkimistega. Asjad on saanud lahendatud ja probleemid likvideeritud.

Ise ettevõtjana tean, kui võrd oluline on ettevõtte algusaastatel, kui ettevõttel ei ole veel õiget kontorit ega nõustajaid, et ettevõttele n-ö hoo sisse saamine ei takerduks mingisugusesse bürokraatlikku jamasse. Tihtilugu ei otsi maksumaksja palgal olevad ametnikud võimalusi,

kuidas ettevõtlikke inimesi innustada ja aidata, vaid mõtlevad kohe, kuidas asi enda kaelast ära veeretada. (Ei mõtle siinjuures Juuru valla ametnikke, kes on olnud väga vastutulelikud.)

Arvan, et selles suunas on meie riigil veel küllalt arengemisruumi. Suhtumine ettevõtjasse kui sellisesse on aga ikka jäänud endiseks - „ju see mingi pätt on” - ega hoomata üldse, et ilma ettevõtjateta ei oleks riigil ega vallal ega näpuga mööda seaduserida vedaval ametnikul ka midagi laiali jagada. Arvan, et minu kõige suuremaks kordaminekuks Juuru vallavolikogus ongi ettevõtjasõbralikkuse propageerimine ja konkreetsetest tegevustest valla arengukavasse ettevõtetootuse sisse kirjutamise ettepaneku tegemine. Kavatsen kandideerida ka eelseisvatel valimistel.

Küsis Heino Laiapea

Omavalitsused on sel aastal nagu siilid udus või Alice'id Imedemaal

Heli Talinurm

Neljapäeval Järvakandis kohtunud Raplamaa vallavanemad jõudsid seisukohale, et olukord, kus omavalitsuse tulubaasi aina vähendatakse, kuid ülesandeid vähemaks ei võeta, väärrib avalikku pöördumist. ROLi selle aasta projektidest väärrib enam tähelepanu töötutele mõeldud projekt.

Vallavanemate kogu üheks päevakorrapunktiks oli majanduslanguse mõju ning enamik vallavanemaid nentis, et olud on raskeks kujunenud. Omavalitsustele teeb muret, et tulumaksu laekub eelmise aastaga võrreldes tõenäoliselt oluliselt vähem ning lisaks tahab riik vähendada omavalitsustele laekuva tulumaksu määra. See on aga vastuolus kohalike omavalitsuste seadusega.

Keskvalitsus tahab piirata omavalitsuste laenamist, aga sellega kaob võimalus europrojektide omaosalust finantseerida, mis tähendab, et euronahad võivad jääda kasutamata. Lisaks valitseb riikliku poliitika muutlikkuse ja otsustamatuse tõttu maa-konna omavalitsustes pehmelts öeldes olukord „nagu siilil udus” või „Alice'il Imedemaal”.

Nii otsustasid vallavanemad, et tuleb teha avalik pöördumine, et teadvustada tekkinud olukorda, tekitada diskussioon ja nii lahendada küsimus, kuidas minna edasi.

Milliseid teenuseid omavalitsus enam ei osuta?

„Kommunaalteenused ja infrastruktuuri korrashoid – kas peame ära jätma?” nimetas vallavanemate kogu juhataja, Järvakandi vallavanem Mart Järvik vaid paari kohalike omavalitsuste u 300 ülesandest. ROLi tegevjuht Silvi Ojamuru pistis vahele: „Kas seega lund ei roogi?” Rapla vallavanem Aare Heinvee lisas: „Ja tänavavalgustus!”

Siiski lisas Aare Heinvee praktilisemalt: „Kui me oma ülesandeid ei täida, siis inimesi, kes hakkavad meile täitmata kohustuste pärast nõudmisi esitama, võib olla uskumatult palju. Kõige lihtsam näide on teede remont, teeaugud. Autodel lähevad sillad katki, kuid keegi ei küsi, kas meil on raha või mitte!”

Vigala vallavanem Priit Kärnsa tegi kolm ettepanekut, mida võiks avalik pöördumine sisaldada: „Kohaliku omavalitsuse finantsjuhti-

Üks üsna kulukas teenus, mille eest kohalik omavalitsus hoolitseb, on tänavavalgustus. Kas seoses omavalitsuste tulubaasi vähenemisega jääme sellest või mõnest teisest teenusest ilma?

ARVO KULDKEPI foto

mise seaduse arutelude peatamine vähemalt kaheks aastaks (seaduse üks eesmärk on panna omavalitsused oma

kulutusi väga pikalt ette planeerima - HT), päästeameti ja tervisekaitse nõuded üle vaadata, ehk saab külmutada aastaks-kaheks, ning erinevalt keskvalitsusest ja ministriumistest on kohalikel omavalitsustel Rapla-maal koosseisud juba ammu minimeeritud, meil ei ole vakantseid ametikohti ja seetõttu meid huvitab, mis funktsioonidest seoses võimalike koondamistega loobume.“

Vallavanemad otsustasid, et pöördumine tuleb valmis saada hiljemalt teisipäevaks, enne riikliku tasandi lõplike otsuseid. Siis peaks selguma ka, kellele vallavanemate kogu oma pöördumise läkitab.

Kas sellist töötute projekti on vaja?

Vallavanemate kogu ühe päevakorrapunktina tutvustas ROLi tegevjuht Silvi Ojamuru ROLi 2009. aasta suuremaid ühisprojekte. Enam tekitas diskussioone projekt, mille eesmärk on töötute ja

lastega kodus olnud emade tööturule suunamine.

RAEKi ja koostööpartnerite kirjutatud projekt kestaks kolm aastat ning eesmärk oleks igal aastal anda kaks 68-tunnist koolitusprogrammi koos sinna juurde kuuluva nõustamisega (kokku u 300 inimesele). Programmi maksumuseks on üle 4 miljoni ning see leiaks aset igas vallakeskuses. Praegu ootab projekt vastust, kas seda rahastatakse ELi Sotsiaalfondist.

Rapla vallavanem Aare Heinvee kahtles, kas töötud viitsivad kuulata 68 tundi psühholoogilist koolitust, ehk võiks koolitus olla praktilisemate lahendustega. „Mina nii pessimistlik ei oleks, arvan, et tööturult tõrjutud peaksid tõesti teada saama, milline on reaalne olukord,” ütles Juuru vallavanem Margus Jaanson. „Paljud inimesed on kahe jalaga maa pealt lahti, neil oleks vaja mõtteid korrastada,” toetas Märjamaa vallavanem Eero Plamus.

Vigala vallavanem Priit Kärnsa leidis, et kui töepoolt otsustatakse, et keevitajaid on vaja juurde õpetada,

siis poleks mingit probleemi seda Vana-Vigala tehnika- ja teeninduskoolis läbi viia. Siis aga ilmselt peaks tulema paralleelselt praeguse projektiga teine praktiline projekt kõrvale.

„Koolitus on vajalik, meil on ainuüksi ühest firmast pooleteise aastaga 500 inimest koondatud!” rõhutas Kohila vallavanem Hillar Kalmet. „Aga keevitajatega ei tasu ka „silda minna”, näiteks Kohila traktoritehases on just keevitajatele antud hoiatus, et neid võidakse koondada,” lisas Kalmet.

Silvi Ojamuru selgitas, et projekt pakuks töötutele näiteks enesehinnangu testi tegemise võimalust, psühholoogiakoolitust, arvuti kasutamise praktikat, leibkonna eelarve tegemise ja dokumentide korrashoiu õpetust, räägitakse ka töö- ja võlaõigusest, efektiivsest töötamisest jne.

Koos leidsid vallavanemad, et projekt on iseenesest kindlasti vajalik, kuid tore oleks, kui see muutuks oma olemuselt konkreetsemaks ning elulähedasemaks.

TOVEKA OÜ

Paekna küla,
Kiili vald. Harjumaa
Tel 5567 2547

Vee-, kanalisatsiooni- ja drenaazitorustike ehitus, vahetus ja remonditööd.

PAIGALDAME majasiseseid torusid ja san tehnilisi seadmeid.

NÄDALISE JUHTKIRI

Arvuti ja lapsed

On päris rahulik, kui mehehakatis on arvutis. Vähemalt ei hulgu ringi koos teismeliste eakaaslastega. On aga juhtunud, et ema silmad tõrguvad nähtut vastu võtmast ja endale teadvustamast: ei saa olla, et selliste räiguste ja roppustega tegeleb tema laps!

Suhtlemine sõpradega on omal kohal, kui vahendatakse infot, küsitakse nõu õppeülesannete kohta või otsitakse vastuseid küsimustele. Kui aga need kirjad sisaldavad arvete klaarimist, sõimu või koguni tapmisähvardusi *a la* „pane endale homme kell 18.00 nöör kaela!“, on see halb. Seepärast ei ole ülearune, kui täiskasvanu teab, mis tema last huvitab. Kindlasti ei ole tegemist lapse järele nuhkimisega ja just nii tuleb see ka talle selgeks teha.

Tiia Truu,
ajakirjanik

Arvutimänge on mitmesuguseid. Nagu filmegi, mida laps telerist näeb. Kui aga koolieelik röögib kaasa liiklusemärgule, kus auto jalakäija vastu seina lõmastab, siis ei ole see enam mäng. See on jubedus, mida ei tohiks vaadata.

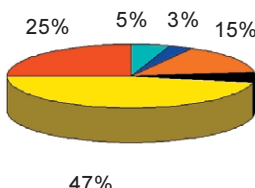
Ühes 13aastasest noormehes on arvutisõltuvus sedavõrd maad võtnud, et ta kaotab igasuguse ajataju ega tunne tühja kõhtugi. Isegi WCsse ei märka ta minna ja oja on tooli all. Isa tunnistas, et lasid abikaasaga asja sedavõrd käest ära, et oli vaja arstidelt abi ja nõu küsida.

Hiljuti rääkis üks vanaisa, et nelja-aastane linnas elav poiss hakkas käima kergejõustikutrennis. Vanemad langetasid niisuguse otsuse seepärast, et mehehakatis saaks joosta, liikuda ja mängida ega istuks tundide viisi arvutis. Mõnes peres on kehtestatud ranged reeglid, kui kaua tohib laps arvutis olla. Paraku on just reedene öö vastu laupäeva kokkuleppe kohaselt kooliõpilase valik ja enamasti tõuseb ta arvuti tagant siis, kui vanemad hakkavad tegema hommikukohvi.

Kas arvuti on halb? Üldsegi mitte, aga kindlasti mõtleb inimkond kunagi välja ka midagi niisugust, mis arvutihullust piirab.

ONLINE KÜSITLUS

Kui maakonda jääks ainult üks gümnaasium, siis millise teie alles jätaksite?

* Juuru 5%
* Järvakandi 3%
* Märjamaa 15%
* Kohila 5%
* Rapla ühisgümnaasium 47%
* Rapla Vesiroosi gümnaasium 25%

Kokku vastajaid: 67

Nädaline

Rapla 79502, Tallinna mnt 17, tel 489 2133, 5567 3260
reklaam ja kuulutused 489 2130, 5551 1084 faks 489 2135,
e-post: nadaline@nadaline.ee,
kodulehekülg: www.nadaline.ee

Peatoimetaja: Tõnis Tõnisson

Tegevtoimetaja: Inge Põlma (489 2244)

Sekretär: Merle Võigas (489 2133)

Ajakirjanikud: Tiia Truu (489 2139), Margus Mikomägi (489 2134), Maire Kõrver (489 2241), Heino Laiapea (489 2245), Heli Talinurm (489 2137), Teet Teder (489 2242)

Fotograaf: Arvo Kuldkepp (489 2137)

Kujundajad: Ulvi Blande, Craig Tislar (489 2138) ja Siim Solman (489 2245)

Keeletoimetaja: Liivi Jegorov (489 2132)

Raamatupidaja: Mare Domborg (489 2136)

Müügijuht: Katrin Polli (489 2243, 5551 1084)

Projektijuht: Jürgen Post (489 2131, 5551 1084)

Kuulutused ja reklaam: Juulija Rüsse (489 2130)

Korrektor/online toimetaja: Katrin Helend-Aaviku (489 2246)

Toimetusel on õigus kirju ja kaastöid nende selguse huvides toimetada ning lühendada. Kaastöid ei tagastata ega retsenseerita.

Honoreeritakse tellitud kaastöid.

Nädalist on võimalik tellida Eesti Posti sidejaoskondadest, toimetuse reklaamiosakonnast ja Internetis Nädalise koduleheküljel. Toimetus võtab vastu ka telefonitsi esitatud tellimusi.

Kuulutuste ja reklaami vastuvõtt tööpäeviti 8-17 Tallinna mnt 17, Rapla. Tel 489 2130, faks 489 2135.

Trükk AS Kroonpress.

Kaebuste korral ajalehe sisu kohta võite pöörduda Pressinõukogusse: pn@eall.ee või tel 646 3363

Nädalise vastutamatus

Harri Õunapuu,
Eesti Reformierakond

Lugedes lehest (Nädaline 10. veebruaril, lk 4) keskerakondlase Jaan Õmbluse üllitist Rapla ja Raplamaa kohta, ei saanud ma aru, miks ajalehe toimetajad sellise pahatahtliku artikli avaldasid. Tundub, et ka maakonnaleht läheb kaasa kollase ajakirjandusega - ei ole oluline kirjatüki sisu, peaaasi, et müüb. Aga see artikkel ei müü ega tõsta lehe loetavust, vaid viib lehe maine alla.

On siililegi selge, et Keskerakonna esimees on algatanud intriigi, mille vajalikkusest ja eesmärgist ainult tema suudab aru saada (kui saab). Ta on andnud oma jüngritele käsu tekitada ilmselt eri maakondades mingi tähelepanu püüdev teema ja kasutada seda siis oma huvides hilisemas valimisvõitluses. Miks läks ajaleht sellise madala laimuga kaasa?

Jaan Õmbluse artikkel ei vääri edasi arendamist, seepärast jääbki mulle arusaamatuks maakonnalehe toimetajate vastutuse puudus oma lugejate ees.

tuks maakonnalehe toimetajate vastutuse puudus oma lugejate ees.

KOMMENTAAR

Miks avaldab maakonnaleht arvamusalugusid?

Tõnis Tõnisson,
Nädalise peatoimetaja

Enne, kui vastata pealkirjas esitatud küsimusele, tuleb paari asja selgitada. Kõigepealt seda, et meile laekuvad arvamused saab laias laastus kaheks jagada. Ühed on need, mis lähtuvad autori isiklikest veendumustest ning lähevad talle endale väga korda. Teised on kirjutatud lihtsalt selleks, et ennast demonstreerida, näidata, et "arvaja" on ka olemas. Valdavalt on need pealiskaudsed, faktikauged ja demonstreerivad

autorite üleolevat suhtumist lugejatesse.

Tuleb kahetsusega märkida, et enamiku teise kategooria kirjatööde autoriteks on tegevpoliitikud või nende palgatud kirjatsurad (erakondlik kuuluvus ei mängi siin rolli). Toimetustel on üsna tihti kiussatus tõsta need "arvamused" pikema jututa prügikasti, paraku puudub meil selleks õigus - nii jätaaksime rahvale teavitamata, kuidas temasse tegelikult suhtutakse. Eesti riigis kehtib sõnavabadus. See ei tähenda ainult õigust rääkida, vaid ka seda, et kuulajatel (lugejatel) on õigus teada, milline on rääkija tegelik sisu. Naiivsed on need, kes arvavad, et rahvas on loll.

REPLIIK

Sel aastal tuleb kevad teisiti...

Lembit Raag

Eesti majandusspetsialistid on lõpuks jõudnud maailma juhtivate majandusspetsialistidega samale seisukohale: majanduslanguse põhi ei ole veel saavutatud ja põhjas olek kestab vähemalt kaks aastat. 2009. aasta lõpuks prognoositakse Eestis 100 000 töötut. Arvestades keskmiseks palgaks 10 000 krooni, tähendab see, et 2009. aasta lõpus läheb iga kuu Eestis vähem ringlusele ja tulumaksuks 100 000 000 krooni ning laekumata jääb sotsiaalmaks. Palkade langus suurendab seda numbrit oluliselt. 2009. aasta alguses leevendab langust koondamisraha, teisel poolel hakkab tõenäoliselt mõju ka po-

liitikuteni jõudma.

Senini aga nosivad nad rahva valitud marjamaal ega taha kuuldagi, et nende ninaesist piirataks, kuigi rahva karjamaal on toimumas toataalne ikaldus. Ninaesise õigustamiseks kord just nagu lepatakse kokku mingites eelarvekärbetes, siis aga asutakse justkui käredalt oma valimislubadusi kaitsma. Lõpuks kärbitakse ikkagi sealt, kust lihtsam võtta, puudutamata isegi arutluse tasemel niinimetatud kõrgelt makstud pühasid lehmi.

Poliitikute õnneks on meie naabriks Läti, kellel minevat veelgi halvemini, ja et rahvas teaks, kui halvasti läheb veel Venemaal, selleks kutsuti loengut pidama opositsioonis

olev Vene eksminister. Kuniks meil on sellised naabrid, oleme oma riiki siiski tubliski valitsenud.

Kevad tuleb ja tihased juba lärmavad. Mesilased kipuvad päikse kätte. Kevade kuulutamisenähtena kostab sageda mini koalitsioonierakondades mõtteid senise majanduspoliitika muutmiseks. Loodus ei hooli meie soovidest ja ka majandusreeglid ei lase ennast toimuvast poliitikat mõjutada. Millal jõuab Eestisse uut majanduslikku mõtlemist loov kevad?

Loodus soosib aga oma paraja külma ja lumega maa-meest. Küttepuud on vaja ära teha ja kohe tulevad kevad-tööd.

LÜHINÄITEID NOBELISTIDE LOOMINGUST ANDRES EHINI TÕLKES

Foto: www.cscioia.com

CAMILO JOSÉ CELA
Iria Flavia markii
1916 – 2002
Hispaania kirjanik
Nobeli kirjanduspreemia 1989

Aforisme

On olemas kahte liiki mehi: ühed, kes teevad ajalugu, ja teised, kes peavad selle ajaloo välja kannatama.

Kirjandus on selle aja hukkamõistmine, kus me elame.

Ideed? Mu pea on neid täis, aga neil pole mitte mingisugust tähendust, enne kui ma nad üksteise järel parberile panen.

Ma kirjutan üksindusest ja räägin üksindusest... Ometi pole mul vaja üksindust otsida. Olen selle juba leidnud. Ma mõtlen ja elan oma üksindusest, ma töotan oma üksinduse kallal – ja küllap kirjutan ja räägin sellest peaaegu et otsatu enesevalitsuse ja meelemalbussega. Mu üksindus on kestev suurus.

Kui võlad pole ära makstud selle pärast, et neid ei suudeta maksta, siis on parem neist mitte rääkida ja kaardipakk uuesti läbi segada.

KÜSITLUS

Kui palju vanemad jälgivad laste arvutikasutamist?

Aivi, riigiteenistuja: Oleneb vanema ja lapse suhetest. Ikka omavahel tuleb rääkida sellest, mida lapsed internetis teevad. Samas on lapsed mõnest vanemast targemad arvutikasutajad – neil on peened nipid, kuidas jälgi kustutada.

Kaidi, lapsega kodus: Nooremaid lapsi (endal on 9aastane) saab veel jälgida, aga suuremad on nii targad jälgede peitjad, et vanem ei oska vaadata, mida laps internetis tegi.

Merit, tudeng: Oleneb lapse vanusest. Suuremad võtavad jälgimist privaatsuse rikkumisenähtena.

Anneli, sekretär: Lapsed on 12, 13 ja 19. Olen ehk liiga usaldav ja naiivne, aga eriti ei kontrolli ega oskagi. Tean, et kodudes ikka jälgitakse. Meil on ajaline piirang: üle tunni ei tohi arvutis olla.

Olav, metallitöölaine: Ikka vaatame, mis laps seal teeb. 6aastane poeg käib „Mängukoopas“ ja arvutis veel lollustega ei tegele.

Krista, õpetaja: Oma lapsed on juba suured. Koolis kuulen lastelt, et paljudes kodudes jälgitakse, mis lehekülgedel nad käivad, ega lasta liiga kaua arvuti taga olla. Lapse sõprade pool, raamatukogus jm pole võimalik jälgida. Selgub, et seal vaadatakse ka seda, mis neile ei sobiks.

Küsis Maire Kõrver
Pildistas Arvo Kuldkepp

Haridusuuendus on terviklik

Tõnis Lukas,
haridus- ja teadusminister

Uue põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse puhul pole tegemist üksnes muudatuste kogumiga, vaid süsteemse terviktekstiga, mis joonistab välja Eesti põhikoolide ja gümnaasiumide tuleviku.

Seaduses on kohti, mis eelmise versiooniga võrreldes muutunud polegi, kuid ka olulisi muudatusi nii õppe sisus kui ka koolikorralduses. Riigikogul on siin arutamist küllalt, sest suur osa seadusest on esmakordne – nii detailselt pole varem seaduse tasemel reguleeritud ei õppekava, vastutust lapse koolikohustuse täitmise eest ega ka õpetaja õigusi õpilaste korralekutsumisel.

Tegemist on kokkuvõttes olulisima hariduspoliitilise sammuga pärast 1993. aastat, mil kiideti heaks täna kehtiv seadus. Kogu seadus hakkab kehtima 2012/2013. õppeaastast, seega 20 aastat hiljem. See on piisavalt pikk aeg selleks, et teha hariduselus muudatusi.

Õppesisu areneb pidevalt

Esmakordselt avatakse õppekava põhimõtted seaduse tasemel. Seaduseelnõus on isegi tunnijaotusplaan valdkondade kaupa, mille arutamine parlamendis leiab kindlasti laialdast vastukaja. Põhikooli ja gümnaasiumi õppekavad on teineteisest lahutatud, sest mõlemal on erinevad eesmärgid õppesisus. Esimesel puhul on väga olulised võrdsed võimalused, kõigi individuaalne järeleaitamine ja regionaalselt võrdne kohtlemine. Gümnaasiumiastmes on esmaseks kvaliteet ja valikud.

Palju tähelepanu on pühendatud õpilaste koolikohustuse täitmisele, väljalangevuse vähendamisele ja hariduslike erivajadustega õpilaste toetamisele. Koolikohustuse mõistet täpsustatakse, põhjendamata puudumiste korral on konkreetne menetluskord, kuidas peavad käituma kool, omavalitsus ja muidugi perekond. Õpilasega

Täna on Raplamaal 4300 õpilast, kusjuures õpilaste arv gümnaasiumiastmes on veidi isegi suurenenud.

ARVO KULDKEPI foto

saab rohkem tegelda, kui põhikooli klassid on mõistliku suurusega. Kehtiva seaduse järgi on omavalitsustel erisusega võimalik lubatud täitumuse normi (24 õpilast klassis) „lõpmatuseni“ ületada, nüüd fikseeritakse erandjuhtude diapasooneks 24-26 õpilast.

Mitte ainult ainetunnid ei ole haridus, vaid hariduse komponendid on ka hingeharidus ja tunniväline tegevus.

Veel tahan rõhutada vägivalla ja koolivõimuse ennetamist koolis. Esimest korda on põhjalikult välja kirjutatud mõjutusmeetmete rakendamine õpilaste suhtes. Need on kirjalik noomitus, õppetunnist eemaldamine koos kohustusega saavutada tunni lõpuks nõutavad õpitulemused, kohustus viibida pärast õppetundide lõppemist koolis, õpilase käitumise arutamine lapsevanemaga, õpilasega tema käitumise arutamine direktori juures jne. Loetelu on kaunis pikk, aga kõigile, kes kunagi koolis käinud, tuleb mõnigi asi tuttav ette. Õpetajad saavad nüüd kindlust, milliseid samme nad võivad astuda.

Koolivõrk muutub

Kõige rohkem on uue seaduse puhul vastukaja leidnud haridussüsteemi ümberkorraldamise sätted, mis on tingitud eelkõige õpilaste arvu vähenemisest kõikjal Eestis. Kui rääkis põhikooli ja gümnaasiumi erinevatest eesmärkidest, siis vastavalt on ka koolivõrk ja kooliastmete erinev asend selles läbi mõeldud ja tasakaalustatult planeeritud.

Luuakse võimalus üldhariduskooli ja huvikooli omavahel ühendamiseks. Mitte ainult ainetunnid ei ole haridus, vaid hariduse komponendid on ka hingeharidus ja tunniväline tegevus. Paljudes paikades on üldhariduskoolid ainsad, kus neid funktsioone täita, sest huvikooli kõikjal pole.

Kui põhikool ja gümnaasium enam kokku ei kuulu, siis muutuvad põhikooli astumise tingimused. Ei ole ju enam põhjust võimaldada katsete tegemist esimesse klassi astujatele. Omavalitsus määrab igale õpilasele elukohajärgse kooli, kus laps peab koha saama. Kui vanemad soovivad valida mõne muu kooli, on ka see vabade kohtade olemasolul võimalik. Kui valitsuse otsusega on lubatud erandlikult põhikooli ja gümnaasiumi koos jätkumine, näiteks kui kooli õppekavas algab mõne aine õpetamine riiklikus õppekavas ettenähtust varem, võib seal ka õpilaste kooliküpsust kontrollida.

Põhikoolid kõikjal, gümnaasiume vähem

Eesti eesmärk on hoida üleriigilist põhikoolide võrku. Et tugevaid põhikooli oleks võimalik pidada ka väiksemates kohtades, oleme muutnud rahastamismudelit soodsamaks põhikoolidele, kus klassis 10-17 õpilast. Et vallad saaksid koolipidamisele panustada, kaob järgmisest aastast ära omavalitsuste vaheline tasaarveldus põhikooli õpilaste eest, kes käivad teise omavalitsuse koolis.

Täna on Raplamaal 4300 õpilast, kusjuures õpilaste arv gümnaasiumiastmes on veidi isegi suurenenud.

Pangu vald raha ikka oma kooli arendamiseks – linn võidab sinna tulnud õpilase pealt pearaha ju niikuinii.

Gümnaasiumisse astumisel on tulevikus sisseastumiskõhuvõtte, mis nähakse ette üleriigiliselt. Iga kool võib vastavalt oma spetsiifikale korraldada ka täiendavaid katseid. Kuna kõigil gümnaasiumidel on õigus kujundada oma õppesuundi, soovitatakse põhikoolilõpetajatel mõelda, mida tegelikult õppida tahetakse. Lihtsalt vooluga kaasa minna ei ole alati õige ja

toob hiljem pettumuse. On maakondi, kus gümnaasiumi on pooleli jätnud üle viiendiku õpilastest.

Põhikoolide ja gümnaasiumide lahutamisel võivad alates 2012/2013. õppeaastast jätkata peamiselt n-õ puhtad gümnaasiumid. Neis on aineõpetajate koormuse ja õpilaste piisavate valikute tagamiseks piisav arv klassikomplekte, st vähemalt 3 paralleeli. Maakonna keskusest kaugemal saab erandkorras säilitada väiksemaid regionaalgümnaasiume, mille ülalpidamiseks määrab valitsus mitmest omavalitsusest koosnevad gümnaasiumipiirkonnad.

Kuna õpilasi kaotavad ka kutsekoolid, on mõnel pool tarvidus gümnaasiumide ja kutsekoolide omavaheliseks liitmiseks, kus osa õpilasi õpib gümnaasiumi, osa aga kutsekooli õppekava järgi. Nii säilivad mõlemad võimalused kohtades, kus eraldi koolide pidamine on muutunud raskeks.

Rapla maakonna võimalused

Rapla maakonna üldhariduskoolides oli 2000/2001. õppeaastal 6100 õpilast, neist 650 gümnaasiumiastmes. Täna on Raplamaal 4300 õpilast, kusjuures õpilaste arv gümnaasiumiastmes on veidi isegi suurenenud. Statistika järgi jätkab õpilaste üldarv Raplamaal vähenemist, kusjuures gümnaasiumis õpib kolme aasta pärast 30 protsen-

di võrra vähem noori. Maakonnakeskusesse tuleb kindlasti luua nn puhas gümnaasium, kuid gümnaasiumihariduse tulevik Rapla linnast kaugemal sõltub omavalitsuste koostööst. Sel juhul on võimalik luua ka regionaalgümnaasiume väljaspool maakonnakeskust.

Koolikohustuslik iga tõuseb seaduseelnõu järgi 18 eluaastani. Peame hoidma lapsi haridussüsteemis nii kaua, et nad ei sattuks tööjõuturule liiga vara ja ettevalmistamata. Sellega anname märguande, et haridustee ei pea lõppema põhikooliga. Seda tasakaalustab muudatus, mille kohaselt on tulevikus täiskasvanute gümnaasiumidel võimalik õpetada alles koolikohustuslikus eas olevaid noori. Nii ei lange korduvalt istuma jäänud noorte õpetamise koormus tavakoolile, vaid nendega hakkavad tegelema täiskasvanutele mõeldud koolid, kes keskenduvad sellele sobivam.

Põhimõttelised muudatused nii õppekorralduses kui ka -sisus suudame ellu viia aga üksnes siis, kui toetame neid, kellest edu sõltub – Eesti kooli ja meie õpetajaid. Kõik sõltub sellest, kas me tähtsustame piisavalt kooli, kas õpetajad ja koolijuhid, kes peavad tegelikult suutma nende muudatustega kaasa tulla, tunnevad, et nad on piisavalt esiletõstetud ja nende amet väärtustatud. Selle tunnustuse pealt ei tohi me kokku hoida.

Kordaminekute eelduseks on ühised arusaamad

Tiia Truu

Kehtna vald on 18aastane. Üleeile õhtul pidutseti sel puhul Valtu seltsimajas, kus selle maja erakordsele juhatajale Helgi Sussile ja valla endisele maanõunikule Heik Pastile anti vallavalitsuse ja volikogu poolt üle Kehtna valla teenetemärk.

„Endine“ saab Heik Pasti kohta öelda seepärast, et selle aasta algusest otsustas mees pensionile jääda. Aga valla majja on ikka veel asja: lõpetamisel on valla uus üldplaneering. Viimased poolteist kuud on näidanud, et kõige kiirem on just pensionäril. Ka jutuaajamiseks sobivat aega leida oli päris keeruline, sest Heik Pastil on jätkuvalt kohustusi.

Missugune mees on Heik Past? Ründav kindlasti mitte, pigem võib ta teha selle kohta, mis häirib, viisakal ja vaikselt meel roonilise märkuse. Abikaasa Luule, kellega üle 50 aasta abielus oldud ning poeg ja tütar üles kasvatatud, teab: „Heik on viisakas, ei vaidle vastu, aga teeb seda, mida tema ise tahab ja õigeks peab.“

Kui Luule ja Heik Pastist - mõlemad on sündinud 31. märtsil 1937 - sai rajoonilehete Ühistöö nende 50 aasta juubeli puhul perelugu kirjutatud, jäid meelde Heiki sõnad: „Pane ikka loosse pipart ka, roosamanna-kiidulaule ma üldiselt lehtedest ei loe ja küll oleks veel siis vastik, kui ise peategelane oled.“

Teod räägivad enda eest

Eriti hinnatav on Heik Pasti sügav kultuuri- ja koduloohuvi. Mõni aasta tagasi rääkis üks proua suurepärasest Kehtnas elavast giidist, kes iga hoone ja puu kohta oskavat asjatundlikult rääkida ja tunneb peale ajaloo ka mullastiku teket ja taimekooslust. Täpsemalt iseloomustati tema välimust, huumorivarjundiga kõnemaneeeri, ent häbi küll - giidi nime ei suutnud ma välja mõelda, sest ei teadnud ühtegi giidi Kehtnas elavat. Kultuurihuvilisele ja palju reisinud prouale ei andnud teadmatust asu - tegemist oli ikkagi ühe parima giidiga - ja nii ta helistaski tuttavale. Selgus, et see giid oli Heik Past.

Heik Past on Kehtnas alates 1963. aastast. Ta on töötanud kooliõpetajana, ka õhtukoolis, mis aastate eest asus Kehtnast paari kilo-

„Roheline mõtteviis on omane, aga toalilled, kaasa arvatud orhideed, on rohkem Luule rida. Eks oleme aastatega kokku kasvanud ja kolm korda abiellunud: esimene kord Tartus, 25 aastat hiljem Raplas ja mullu detsembris Tallinnas. Kaks viimast on olnud laste nõudmisel,“ ütleb Heik Past.

ARVO KULDKEPI foto

meetri kaugusel Kalbus, tol-lases Kehtna 8-klassilises koolis. Tänapäev on tal meele, kuidas koos teenelise õpetaja Karl Praakliga sai kord väga külma ja tuisuse ilmaga koolimajja tulnud, aga seal polnud ainustki õpilast ega õpetajat. Aastaid oli Heik Past suurmajandis agronoom, melioraator ja direktori asetäitja, alates 1992. aasta veebruarikuust Kehtna valla maanõunik.

Ükski neist ametitest ei kätke endas kohustust jäädvustada kultuuriloolisi paiku ja tähistada nimekate kultuuriinimeste sünnikohti, et ka järeltulevad põlvded saaks teada, kes nende kodupaigas kasvanud ja elanud on. Heik Pasti eestvõttel on saanud teoks mälestustahvlite avamine Paul ja Jaan Rummo sünnimajal Kalbu külas. Esimese, kirjaniku ja luuletaja Paul Rummo mälestustahvli avamisel, viibis kolm NSV Liidu rahvakunstnikku: Eugen Kapp, Kaarel Ird ja Gustav Ernesaks. Laulutaat kin-kis tookord Heik Pastile oma raamatu koos pühenduse ja tema enda joonistatud arzi-ga iseendast.

6. juunil 1987 avati mälestuskivi tantsutaadi Ullo Toomi sünnipaigas. Eelnevalt ja ürituse ajal juhatas vägesid Heik Past. Ilmselt tänu tantsutaadi mälestuskivi ole-

Keskkonna- (Kehtna on ökovald – T.T.) ja looduskaitse – Heik Past on olnud Eesti Looduskaitse Seltsi juhatuse liige, Rapla osakonna esimees ja on liige siiani - muinsuskaitse, kodu-uurimine, küla- ja kodukandilikumise algus, Kehtna kultuuriseltsi liige – seda loetelu võiks jätkata.

Mõttekaaslased peavad mehe üheks vooruseks sõnapi-damist. Eelmise riigikorra ajal tuli ikka majandist ekskursioonibussi küsida. Heik Past vastas kord, et teeme heina ära, sest bussiga peab turuvarblasi kohale vedama, siis... Soov oli juba ununenud, kui Heik Past pakkus välja bussi saamise võimaluse juuli lõpus. Mees pidas sõna.

masolule põikas 1994. aastal laulupeotuld saatev rongkäik ka Kehtnast läbi.

Tänavu möödub 45 aastat traditsiooniliste künnivõist-luste algusest, esimesed peeti 1964 Kehtnas.

„Arvestades ajakirjanik Heino Laipea ettepanekuga, tahab Kehtna kultuuriselts valla ja teiste asutuste toel sel puhul avada ühe adruga mälestusmärgi,“ lisab Heik Past.

Algusest tänasesse

Heik Past on sündinud Tartus. Kui ta oli paariaastane, kolis pere Viljandisse, kus isa töötas tööinspektorina.

„Vennas sündis Narvas, aga tegelikult olen Viljandis kaks korda elanud. 1944. aastal kavatses meie pere – ema, isa, kaks last, vanaema ja

na. Kõlas pauk ja varsti tuli sõjamees, need samad säärikud kaenlas. See seitsme-aastasena kogetud vaatepilt on veel seitsmekümnesenagi meeles.

Mäletan, et isa oli Viljandis hädas hobuse mahamüümisega, sest tal polnud passi,“ meenutab Heik Past.

Kool algas 1. oktoobril 1944. Lapsed läksid hommikuti tol-lasesse linna algkooli, puu-halg kaenlas. Nii köeti maja. Kui poistekoolid muudeti ümber segakoolideks, sattus samasse klassi ka tulevane abikaasa Luule. Klassikaas-lastega saadakse kord kuus kokku Rahvusraamatukogus ja järgmine suurem kokkusaamine on suvel Kehtnas.

„Tahtsin õppima minna Tallinnasse, aga vanemad arutlesid, kas ikka pealinnas süüa saan. Tartus oli teisiti, seal elas palju sugulasi. Kui nende pool käia, siis süüa ikka antakse,“ muigab Heik.

Mõlemad hakkasid õppima Eesti põllumajanduse akadeemias, praeguses maaülikoolis: Luule veterinaariat, Heik mehhaniseerimist. 1958. aastal nad abiellusid ja pärast kooli lõpetamist suunati Heimitali sovhoosi.

Heik Past meenutab: „Väga maaliline koht Raud-na jõe ürgorus, aga äärmiselt vaene majand. Pidin minema töökoja juurde ja ütlema, et

olen uus peamehhaanik. Töökoja juhataja vastas, et ole peale, kui tahad. Sõpruskond kujunes seal majandi autojuhtidest.“

„Olin piitspeenike, kord läksin lauta, aga vajusin sõnikusse, kust omal jõul välja ei saanud. Olin seal seni, kuni tulid lüpsinaised ja välja aitasid,“ meenutab Luule Past.

Et majand riigi müügiplaan kunagi ei täitnud, said spetsialistid kätte 85% palgast. Peagi suunati Heik Past aastaks õppima Kehtnasse juhtiva kaadri kooli. Luulelegi pakuti Kehtnas tööd. Heik Pastist sai seitsmeks aastaks õpetaja. Koolist kutsuti ta 1970. aastal majandisse peaaagronoomiks: „Kui Kehtna sovhoosiga ühendati Kehtna kolhoos, polnud viga, kui aga 1976. aastal tuli juurde Lelle sovhoos ning põllumaad oli üle 6300 hektari ja ametis üle saja traktoristi, sain alalisest stressist maohaavad. Lapsi ei näinudki: hommikul Priit ja Piret veel magasid, kui tööle läksin, õhtul juba magasid, kui tulin.“

Direktori asetäitja oli Heik Past tosin aastat, kõige pikemalt on ta pidanud vallas maanõuniku ametit. Sellesse aega on mahtunud keeruline maareformi aeg, mil tuli ette hetki, kus omandiküsimused keerasid persuhted sedavõrd sassi, et õed-vennad enam üksteisele „tere“ ei öelnud. Teinekord tuli maanõunikul neid lausa lepitada. Sellega tuli Heik Past ka toime, sest ta on õppinud kaugõppes Tartu ülikoolis psühholoogiat, vaid diplomitöö jäi suure töökoormuse tõttu kaitsmata.

Alati on ta olnud nn teisel positsioonil. Kord siiski ka esimesel: sõjaväelaagris Kloogal oli ta lavakunstikateedri 1. lennu meesnäitlejate ülemus. Hiljem korraldas ta Heimitalis neile – Tõnu Aav, Mati Klooren, Jaan Saul, Mikk Mikiver - peo. Sealt sai alguse sõprus viimati nimetatuga. Kehtna näidissovhoostehnikum toetas alati Draamateatri ettevõtmisi, pannes välja ka näitlejapreemia.

„Ettevõtmised on korda läinud seepärast, et olen sattunud heasse ja tõesesse seltskonda. Nii oli see majandis Uno Tinita meeskonnas ja ka Kehtna vallavalitsuses. Edasi viiv jõud tekib ühtsest arusaamadest,“ võtab Heik Past oma mitmekümneaastase töö kokku ega saa jätta muigamisi lisamata, et vanavanaisa tiitliga mehel ei sobigi enam iga päev ametis olla.

- Rapla rahvamaja esimesed aastad - 1933-1940
- Vendi ja lähedasi lahutas rindejoon, mitte töekspidamised
- Vaimõisa Ameeriklane – Gustav von Rosenthal

Meenutades Aino-Helene Valgmat tema 75. sünniaastapäeval

Urmas Tulvik

Aino Valgma sündis 19. veebruaril 1934 Jalase külas Rapla vallas. Jalase küla käis kuni 1939. a 1. aprillini Rapla, mitte Raikküla alla.

Sünnikoht on täpsemalt Jalase koolimaja, kus isa Aleksander Neuhof (aastast 1936 Valgma) õpetas külalapsi kooli juhatajaks kinnitamisest peale 1925. aasta sügisel ja tegi seda järjepidevalt kuni 1961. aasta kevadeni, kui väikekool suleti. 81 aastat tegutses kool ühes ja samas kohas ning hoones, viimane koolijuhataja oli kooli ajaloos kümnes ning õpetas seal kõige pikemalt - 36 aastat.

Ema Anette Reemann, Vigala Peru kooli õpetaja abiellus Aleksander Neuhofiga 25. septembril 1927. Pere esimene laps, poeg Kaljo-Manivald on sündinud 20. aprillil 1931. Vaid väheste külade ja pere puhul saame ödede-vendade elulugusid ja käekäike entsüklopeediast lugeda.

Aino-Helene Valgma elutee katkes autoõnnetuses 4. veebruaril 1997 Sõmeru vallas Lääne-Virumaal, õnnetuses hukkus ka teine kaassõitja – Keila põhikooli direktor Kaja Saar. Möödunud 12 aastat pole suutnud tuhmistada mälestusi. Viimased on seotud läinud sajandi 80ndate lõpu-aastaist alguse saanud külarahva ühissettevõtmiste ja koostööga loodusuurijatega, Aino mõttekaaslastega nii linnast kui ka maalt. Tegutseli omaalgatuslikult, huvist ja missioonitundest, tehtu eest tasu küsimata. Tänuks vaid rahulolu kordasaadetust. See oli aeg, kus mitte ainult Jalasel ei tunnetatud eestlaste ja eestluse hääbumisohu, ohtu maaelu ja rahva välja sure(ta)miseks.

Külakool – haridus- ja seltsielukeskus, mis enam kui kolmandik sajandit tagasi suletud, ärkas 1988. aastal uuele elule. Viimase kooliõpetaja tütar Aino-Helene Valgma kutsus kokku kunagised koolilapsed ligemalt ja kaugemalt, külarahva. Mure oli kõigil ju ühine ja sarnane: kuidas leida väljapääsu kujunenud olukorrast ning väärikat edasi elamise võimalust.

Kooli eluga maast madalast seotuna, kooliõpetajaks õppi-

Väike Aino, ema Anette ja vend Kaljo.

1947/48. õppeaasta, Kabala 7-klassilise kooli 7. klass. Õpetaja Osvald Ellermaa kõrval (paremal) on Aino Valgma.

nuna, õpetajana ja pedagoogina ja ka teadurina töötanud oskas ta isikliku sütitava eeskujuna, veenmise ning kaasaaharamisega panna tegutsema nii maa- kui ka linnainimese, kaasa arvatud erineva tasandiga ametnikud.

Teadlaste uuringute tulemusena kinnitas Rapla maa-avalitsus 1990. a sügisel Jalase küla kaitseala põhimääruse küla looduse, maaelu ja inimese kaitseks, ilmus artiklite kogum ajakirjas Eesti Loodus (nr 9/10, 1991), trükiti raamat „Jalase küla aja ja looduse lood“ (Jalase ja Tallinn, 1997). Külarahva ühissettevõtmisena alustasime 1991 külapoe ehitust, sest kauplusauto oli küla juba ammu maha jätnud. Ehitamise lõpptulemusena tegutseb nüüd Jalase haridusseltsi seltsimaja, mille õues inter-

Jalase küla ja Aino sõbrad aastast 1991. Tagareas Leo Villand ja Ülo Heinsalu, eesreas Olli Kaljo, Aino Valgma, Aili Nurk ja Aino Villand.

Fotod erakogust

netimast ja toas netipunkt. Jalase kooli kroonikaraamatut lehitsedes märkame, et koolijuhataja käega tehtud viimane sissekanne on 1940.

aastast. Aino Valgma „ärakas“ auväärse raamatu 1988. aasta 30. juulil, kui koolimaja õuemurul peeti esimene (ja edaspidi igal aastal) kooli- ja

külapäev. Sellest ajast peale on vana koolimaja külastajad, siin õppijad-kursuslased ja huvilised lisaks eesti keeles kirja pandule avaldanud tunnustust rootsi (22), soome (19), inglise (9), saksa (5), prantsuse (1) ja läti (1) keeles. Organiseeritult on Eestimaa koolid ja lapsed vana külakooli uudistanud ligi 40 korral. Südamlikud soovid vastuvõtjale, kelleks alati Aino oli, koolimajale ning külarahvale kirjutasid väliseestlased Kanadast, Floridast (USA), Londonist, Saksamaalt, Stockholmist, Arnavirist. Koolimaja uksed ja väljapanekud endise koolijuhataja kantseleis võtsid külastajaid lahkelt vastu kevadest hilissügiseni, ainult talvel läks Aino linnakorterisse.

Kümmeaasta jooksul avaldasid Ainole, külarahvale ja nende kordasaadetule tunnustust presidendid Lennart Meri ja Arnold Rüütel, omaaegsed ministrid Andres Tarand ja Jaak Allik, ETV „Viljaveski“ võttegrupp, ajalehed Õpetajate Leht ja Ehitame, Eesti Pedagoogika Muuseum ja Eesti Muuseumiühing, Kodukandi liikumine, noorteühendus 4H, kooliõpilastest kodu-uurijad, üliõpilased, pensionärid. Vöastunud teeääri ja küieplatsi aitasid puhastada Tallinna looduskaitse seltsi liikmed, pedagoogilise instituudi üliõpilased, noorte 4H talgulised.

Aino Valgma tegutsemise üks eesmärke oli innustada kõiki huvilisi oma kodukandis ja -külas uurima-tegutsema, ise midagi praktilist ja ühiselt ära tegema.

Mida me Jalasel suutsime? Koolimaja sai 110. sünnipäevaks 1990. aasta suvel mälestuskivi, 1989. a sügisel istutasime Hiitee 50 tammega, igale meile teada olnud külaperele nimepuu, istutajaks selle pere inimesed või naabrid, kui pererahvast enam kedagi elus polnud. Küla läbiv Koikse-Riidaku tee sai kruusakatte, mis viimaks seadustatuks ka riigiteena, Abru metsavahikordonis avasime looduskooli, kõik seda soovivad külapereid said telefoniühenduse, taastati Jalase haridusselts, millel oma seltsimaja. Elule mitteallajäämist kinnitab uute majade ilmumine külapilti – Latsile, Peklasse, Parkovile, Siimule,

Otsale, Hansumardile. Varasemast nägusamad on Männiku, Reino, Viina, Tiidu-Tõnikse, Sepa, Andrese.

Loodetud (endisaegsete eeskujul) talumajapidamiste taastamine ei ole nii läinud nagu paljud meist ette kujutasid. Aeg ja võim on oma korrektiivid teinud.

Aino Valgma ei väsinud kordamast, et üksinda poleks ta midagi saavutanud. Ta oli varmas kõigile kiitust avaldama. Aino austas vaimsust, haridust, loodust, maaelu ja talupojatarkust.

Eesti Taassünni auhinna, mille asutas Jakob von Uexküll ja mida anti välja vaid viiel aastal, esimeseks saajaks 1993 oli Aino Valgma Jalase külakaitseala loomise ja küla kultuurilise taaselustamise eest. 1991. aastast on Aino Valgma pedagoogilise uurimusliku tegevuse ja õpilaste juhendamise eest Ignatsi Jaagu medali laureaat.

„Kodulooline lugemik koolile ja kodule I, II, III“ (1994-1996), mille autoriteks peale Aino Valgma ka Tiit Rummo ja Malle Rute, ning õpiku juurde kuuluvad töövihikud on tunnismärgiks ja tulemuseks visale võitlemisele koduloo kui algklasside õppeaine koolide õppekavasse võtmise eest. Edasimõtlemisele ärgitav on õpiku pealkiri siselehel – kodulooline lugemik koolile ja kodule. Meie kodude lugu...

Eesti Ettevõtlike Naiste Assotsiatsioon valis 1996. aasta sügistalvel Aino Valgma Eesti aasta naiseks, pisut varem pärjati ta Rapla maakonna aasta naise tiitliga. Raplamaa Külade Liidu loomise mõtte toetajana ja ühe asutajaliikmena innustas Aino Valgma Kodukandi liikumist ja arengut.

Aino omakäeline sissekanne koolimaja kroonikaraamatus 24. mail 1990 räägib mälestuskivi kooliõuele jõudmisest. Suur mure – kivi oli koolipoisist kõrgem ja raske – lahenes. Veel suuremat rõõmu väljendavad kirjaread: sündis lapselaps Tuuli!

Augustikuu teise laupäeva südapäeval saame kokku Jalase koolimaja õuemurul, kus majapere lahel loal ja toetusel, Jalase haridusseltsi korraldusel ning kõigi vabal osavõtul tähistame Koolimaja-Aino 75. sünniaastapäeva.

Vaimõisa Ameeriklane – Gustav von Rosenthal 1.

Jaanus Kiili

Perekonnast, lapsepõlvest ja...

Vaimõisa, Orgita ja Sipa mõisa omanikud Wetter-Rosenthalid olid pärit Rootsi. Loo peategelase vanaisa Karl Heinrich oli olnud Rootsi armee kapten, kes langes 1709 Ukrainas venelaste kätte vangi. Pärast vabane-mist ostis ta 1724. a endale tänased Orgita, Vaimõisa ja Mõisamaa mõisad. Nende ajaloolised omanikud Fahrensbachid olid sunnitud oma varast loobuma maa vallutamisel Rootsi poolt 16. sajandi lõpus ning enne Põhja-sõda mõisa omanikud olnud von Flemmingid ei astunud Vene kodakondsusesse ning kaotasid seetõttu ka oma omandi.

Gustav Heinrichi vanavana-isa Adolf Heinrich oli saanud kuninganna Kristiinalt mittepäritava aadlitiitli alles 1652, mistõttu von Rosenthalidel tuli endale alles hakata nime tegema kohalike, 13.-14. sajandist pärit Uexküllide, Wrangellide ja Rosenite kõrval. Üks traditsiooniline võimalus suure maaomandi kõrval oli soodne abi-elu. Nii abiellus ka kaptenist värske mõisaomanik vanast balti perekonnast pärit Hedwig Eleonore Clodt von Jürgensbergiga, tema tütrede aga abiellusid Märjamaa von Brümmeri ja Vigala von Uexküllil perekonda. Perekonna positsioon kohalike maaomani- ke seas oli 18. sajandi keskpaigaks oluliselt paranenud.

Ainukese pojana päris Johan Adolf von Rosenthal enamiku oma isa mõisatest – Vaimõisa, Orgita, Härgla ja Pirgu, samuti Päädeva, Kirkota, Palivere ning rea väiksemaid. Perekond sai Peterburist ka kinnituse päriliku aadlitiitli kohta, uueks perekonnanimeks sai von Wetter-Rosenthal ning Orgitast perekonna fideikommiss kuni rüütlimõisate võorandamise- ni 1919.

Põhjasõja järel elas enamik Bestimaa aadlist tagasihoidlikult. Ainult vähestel oli õnnestunud n-õ jalule tõusta tänu seostele Peterburi kesk- võimuga või mujalt kogunenud kapitalile.

Enamik mõisaid tugines aegunud majandamisvõtetele ning ellujäämise eeltingimuseks oli odav kohalik tööjõud. Ka oli enamiku mõisaomani- ke haridustase vastava raha puudumise tõttu madal. Oma olemuselt oli keskmine mõisaomanik konservatiivne ega soovinud muutusi. Kaas- aegsete mälestuste järgi oli

ka Johan Adolf tugev perekon- napea, kes oli poegadele piisa- va kaasavara kõrval ka kind- la kasvatuse andnud, kuid ilmselt jäi südame väljaku- junemisest vajaka. Vanal oli ka komme aastas üks kord kohe pärast rukki külvamist Põhja-Saksamaale reisida, oma sealset sõbrannat külas- tada ja mõne aja pärast jälle koju tagasi pöörduda.

Vanem poeg Gustav Hein- rich von Wetter-Rosenthal sündis 10. juulil 1753 Vaimõi- sas, kus elas tema vanaema. Pärast traditsioonilist kodu- õpet astus ta Tallinna Toom- kooli, mille lõpetamise järel ta 1774 suundus Peterburi õukonda tol ajal traditsioo- nilisse teenistusse suverääni juures. Noor Rosenthal pol- nud selles mõttes mingi erand. Senine elu mõisates ei rahuldanud enam aadli noore- maid võsusi- d ning järjest tu- gevamaks paisus nende seas tung „välja minna“, tung uute võimaluste ja elamuste järele.

Noortel aadlimees- tel oli kombeks teenida eri riikide armees, kuid oma teenistuse ajutise iseloomu tõttu polnud nad eriti tublid, pigem seiklejad ja õnneotsijad ning sageli ka joodikud.

Iseäranis kindlaks muutus kohaliku aadli ühendus Peterburiga just Katariina II valitsemisajal.

Ilmselt mõjutas Gustavi ot- sust pealinna siirduda ka isa, kes nõudis oma pojalt eba- õiglaselt palju, rohkem kui too pakkuda suutis. Koju jäi noorem vend Karl Friedrich, kelle õlule langes pärast isa surma 1777 kõigi perekon- namõisate majandamine.

Nägus noormees jäi Peter- buris paljudele silma, mõne arvates ka täies elujõus 45- aastasele keisrinnale. Pere- kondlik härrasmehekasvatus ning harjumuspärane valmi- solek suguvõsa au eest seista viis noore mehe keelatud duel- lile vanaisa Berend Johan V von Uexküllil (surn 1762) au nimel Peterburi lossi territoo- riumil, mille käigus vastane surma sai. Vältimaks para- tamatut karistust pidi Gus- tav Heinrich von Rosenthal kiiresti lahkuma Peterburist ja kodumaalt. 1776 jõudis ta Baltimore'i Ameerika idaran- nikul. Algas peaaegu 8 aastat kestnud Ameerika periood.

Ameerikas

Baltimore'is asus noor Gustav Heinrich õppima praktilist meditsiini doktor C. F. Wie- senthali juures. Ta lootis selle praktilise elukutsega Uues Maailmas läbi lüüa. Ka oli Wiesenthal kohaliku saksa- keelse kogukonna prominent ning Rosenthal sai kiiresti omainimeseks. Omaseks sai ka inglise keel.

1777 algas Ameerika ise- seisvussõda ning Gustav Heinrich von Rosenthal alias John Rose asus Wiesenthali soovitusel tööle Yellow Springsi (hiljem Chester Springs) hospitalis. See asus dr Sam Kennedy kolmes aid- as. Sõjategevus arenes, rindel vajati üha enam meditsi- inipersonali ning John Rose sai korralduse minna 7. Penn- sylvania rügementi, mida juhtis shotti-iiri päritolu kolo- nel William Irvine. Tulevaste heade sõprade esimene koh- tumine toimus New Yorgi osa- riigi Chamberlaini järve ääres asunud Fort Ticonderogas. Pataljon marssis põhja, üle- tas Delaware'i jõe ning jõudis 23. juunil 1777 George Wash- ingtoni peakorterisse Hope- welli linnakeses. Monmouthi lahing oli Rose'i jaoks esi- mene. Inglasi juhtis seal kin- dral Henry Clinton, president Bill Clintoni vaarisa, amee- riklasi aga George Washing- ton. Lahing kestis kaua, kao- tused olid mõlemal pool suu- red, kuid lõpuks ei saanud enam keegi aru, kes oli võitja.

Kolonel Irvine tunnustas John Rose'i edukust väliarsti- na. Talv tuli aga peale ning kohalike ja välismaa ohvit- seride vahel tekkisid "hõõru- mised" – olid ju 18. sajandi eurooplased omamoodi "maa- ilmakodanikud" –, noortel aadlimeestel oli kombeks tee- nida eri riikide armees, kuid oma teenistuse ajutise iselo- omu tõttu polnud nad eriti tub- lid, pigem seiklejad ja õnne- otsijad ning sageli ka joodi- kud. Seetõttu võttis Ühendrii- kide Kongress vastu otsuse loobuda välismaa ohvitseride teenetest. Suurest hulgast jäid teenistusse ainult prantslane markii de la Fay- ette, poolakas T. Kosciuszko, John Rose ning Preisimaa sakslane Fr. W. L. A. von Streuben. Rosenthalile oleks teenistusest lahkumine tä- hendanud rasket valikut pöör- duda tagasi kodumaale ning suure tõenäosusega võtta vas- tu karistus. Lahkuma sundi- misest päästis ta sõprus kolo- nel William Irvine'ga, kes võt- tis noormehe oma hoole alla.

Ameerika Iseseisvussõjaga kaasnes üsna aktiivne sõda kolonistide ning brittide toe- tatud Ameerika põliselanike

vahel. Eriti teravad olid 1778–1779 kokkupõrked pii- riks olnud Ohio jõe ääres. Oli ju Briti parlament 1774. a liit- nud prantslastelt võidetud Ohio maa-alad Briti Kanada (Quebec) koosseisu.

Alates 27. juulist 1780 oli John Rose kolonel Irvine'i soo- vitusel laevaarst Ühendrii- kide laevastiku alusel Reven- ge. Laevade ülesanne oli kim- butada Ühendriikide ranniku lähedal Briti laevu takista- maks kuninglike vägede va- rustamist ning kauba välja- vedu. Laev sattus aga britti- de kätte ning noor John Rose sõjavangi kuulsale vangilae- vale Old Jersey New Yorgi piir- konnas. Vähestel läks korda sellelt eluga pääseda, kuid Johnil vedas – ta vahetati 1781. a alguses oma sõbra, vahepeal kindraliks tõusnud William Irvine'i soovil välja ning sai sama aasta juulis Pennsylvania rinde II brigaa- di komandöri William Irvine'i adjutandiks.

Ülemjuhataja käsul suun- dus Pennsylvania brigaad Fort Pitti, endisesse prants- laste kindlusesse Fort Du- quesne Allegheny ja Monon- gahela jõe ühinemiskohal Ohio jõe-ks. Fort oli eelpostiks brittide poole hoidvate koha- like indiaani suguharude rün- nakute tõrjumisel ning ühtla- si kogu nn lääne sõjateatri peakorter. Tegemist oli ka strateegiliselt olulise paiga- ga, sest Fort Pitti langemisel oleks kogu "lääs" langenud Briti Kanada alla. Tolleaeg- seid meeelolusid kirjeldab suurepäraselt Anna Jürgeni romaan „Sinine Lind“. Praegu on Fort Pitti kohal Pittsburi linn.

Kolonistid aga nõudsid suuremat kättemaksuretke indiaani maade sügavusse rünnakuid korraldanud vaiandottide ja delavaaride suure küla Sandusky vastu.

Pennsylvania rügemendi retk üle Apalatschi mägede

suju- ning eest leiti suhte- liselt halvas seisus kindlus- tus – kaitseehitised olid osa- liselt purustatud, Pennsylva- nia ja Virginia maakaitse- väelasi oli vähe ning needki brittide poole hoidvate ning seeläbi oma asualasid kait- sta lootvate kohalike indiaani suguharude – shoniide, hu- roonide (vaiandottide) ja iro- keeside pidevate rünnakute

all. Ainult Atlandi ookeani rannikult välja tõrjutud ning Moraavia misjonäride risti- tud delavaarid hoidsid ameeriklaste poole.

1781. aasta talv tuli det- sembris ning vaiandoti in- diaanlased ründasid taas uusasunike elamuid. Kindral Irvine'i äraolekul vastasid kolonistid kättemaksuretke- ga, kuid see sattus mitte süüdlaste, vaid liitlaste dela- vaaride küladele. Naiste-las- te kallal vägivaldsemine muutis ka suure osa delavaa- ridest vaenulikuks ning nad liitusid asunikevaenuliku lii- duga. Ohio jõe äärsetel aladel oli oodata suuremat kokku- põrget asunike ja põliselanike vahel. Viimaseid ergutasid britid, kes lubasid Kanada koosseisus olevatel aladel peatada valgete kolonistide pealetungi.

25. märtsil 1782 jõuavad W. Irvine ja John Rose Fort Pitti ning asuvad korraldama kogu piirkonna kaitset. Kolonistid aga nõudsid suuremat kätte- maksuretke indiaani maade sügavusse rünnakuid korral- danud vaiandottide ja dela- vaaride suure küla Sandusky vastu. Sandusky oli nii koha- like indiaanlaste kogunemis- kohaks kui ka sidepunktiks Detroitis asuvate inglase- ga. Ekspeditsiooni üldjuhiks vali- ti George Washingtoni sõber ning piirisõdade veteran kolo- nel William Crawford. Kind- ral Irvine määras John Rose'i ekspeditsioonil osalema oma esindajana ja ühe komandö- rina – Crawfordi adjutandina majori auastmes.

480 mehe ekspeditsioon aga edu ei toonud – indiaalased ründasid edukalt metsarada- del liikuvaid asunikke, kes kandsid suuri kaotusi. Rose juhtis luurajate eessalka. See avastas suurte indiaani jõu- dude kogunemise, määratles hilisema kolmepäevase lahi- ngu võimaliku asukoha (pari- ma koha kaitseks) ning asus tagasiteele liitumaks peajõu- dudega. See aga ei õnnestu- nud, sest satuti vastaste rün- naku alla ning kaitsele asuti lagedal alal olevas metsatu- kas. Õnneks suutis Rose saa- ta käskjala peajõudude juur- de ning need jõudsid enne suu- re lahingu algust metsatuk- ka varjuda.

Ümberpiiratud asunike üks- sus pidas kaks päeva aktiiv- set lahingut indiaani–briti võitlejatega, kuid siis otsu- tasid öö varjus taanduda. Tegelikult muutus see üsna korratuks põgenemiseks ka- hes rühmas. Suuremat neist juhtis John Rose. Hilisemates ütlustes selgus, et nii mõnigi kord oli halvimalt pääsetud tänu John Rose'i külmavere-

lisusele ja sõjameheandele. Lahing Olentangy jõe ääres lõppes Rose'i juhitud asu- nikeüksusele edukalt ning 13. juunil 1782 jõudsid väsinud "miilitsad" üle Ohio jõe Ühendriikide maa-aladele tagasi. Rose informeeris edu- tust Sandusky ekspeditsioo- nist oma kindralit William Irvine'i.

1782. a suvi oli piirialadel verine, kuid pärast Yorktow- ni lahingut alustasid inglased rahukõnelusi, mis päädisid 1783. a Pariisis sõlmitud rahu- huga Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa vahel. Lepingu tulemusel läks Ohio jõe ja Suurte Järvede vaheline ala Ühendriikidele. Teade rahust jõudis piirialadele aga alles kevadel 1783, verine briti–in- diaani liit lagunes, kohalik elu hakkas pöörduma rahu- likemale radadele. Kogu selle aja oli John Rose kindral Irvine'i isiklik adjutant, kes saatis kindralit kõikidel käikudel, sealhulgas ka uue riigi pealinna Philadelp- hiasse. Rose'i otsene kohus- tus oli maksta sõduritele pal- ka nii palju ja sageli kui või- malik. Sageli viibis adjutant ka kindrali kodus Carlisle'is, muutudes sealgi omainime- seks, omamoodi kasupojaks.

1783. a mais asutati Iseseis- vussõja ohvitseride organi- satsioon – Society of Cincin- nati, meenutamaks Vana Rooma kodanikku Lucius Quinctius Cincinnatust, kes rahu saabudes loobus Rooma leegionide juhtimisest, sai taas tsiviilkodanikuks täit- maks oma kohust Rooma ees ka kodanikuna. Nii pidid Ise- seisvussõja veteranidki asu- ma tööle vaba ja demokraat- liku kodumaa ülesehitamisel. Asutamisel on teiste seas ka John Rose'i ehk Gustav Heinrich von Rosenthali nimi.

Üle Atlandi ookeani oli jõud- nud sõnum Rosenthalile an- tud amnestiast ning ees sei- sis tagasipöördumine kodu- maale täitmaks oma kohust keisrinna ning Balti kodu- maa ees. Au ja väarikus on tähtsaimad härrasmehe omadused ning nende hoid- mine püha kohus. Lahkumine polnud kerge, sest noorusaeg oli kulunud Uues Maailmas uute ideede rakendamisel, kindral Irvine'ist oli saanud uus isa ning tema perekon- nast uus perekond. Siiski jäi lootus, et pärast aukohustuste lunastamist keisrinna ja pere- konna ees tuleb võimalus ta- gasi tulla ning rajada oma päris kodu Ühendriikides. Paraku polnud sel kavatsusel võimalust täituda.

(Järgneb märtsikuu lisalehes Mõeldes Tagasi)

Järvakandi klaasimuusemi kogu on näha virtuaalmuuseumis

Margus Mikomägi

Portaalis “Virtuaalne näitus- te süsteem” saab näha ka osa Järvakandi klaasimuuseumi klaasikogust.

Veebis saab näha apteegi- nõusid, jalaga ja jalata joogi- klaase, kanne, karahvine, lambiklaase, lõhnaõlipude- leid, vaase, taldrikuid, mit- mesuguseid ja mitmeks tar- beks valmistatud pudeleid. Kõik eksponaadid on pildis- tatud ja kataloogitud. Erine- vaid apteeginõusid on vir- tuaalnäitusel eksponeeritud 84, õllepudeleid 39, liimi- nõusid 5...

Lisaks näitusele on vir- tuaalruumis lühike ülevaade klaasimuuseumi tekke aja- loost.

Samas näituseruumis on teisigi väärikaid ja uhkeid näitusi ja kunstitekste. On näitus „Ennistatud Eesti“, kus muuhulgas skulptor Ju- han Raudsepa 1939. aastal tehtud Vabadusristi kavale- ride matmispaiga kavandid, mille omanik on kindral Jo- han Laidoneri muuseum. Hästi tänulik võib olla sel-

Virtuaalnäituse kodulehekülg.

les ruumis eksponeeritud näi- tusele “Eesti modernism 1900-1930”, kus üleval suurte Eesti kunstnike Nikolai Trii- gi, Konrad Mägi, Aleksander Tassa, Ado Vabbe, Anton Starkopfi, Jaan Vahtra, Märt Laarmani ja Eduard Wiiralti

looming. Selle näituse on kokku pannud Tartu kunsti- muuseum ja enamik eks- poneeritud töid on ka selle muuseumi kogust. Kunstihuvilised saavad virtuaalnäitusi näha aadres- sil: <http://www.virtuaalmuu->

seum.ee/. Järvakandi klaasimuu- seum on vähem kui kümne aastaga jõudnud Eesti arves- tatud muuseumide sekka. Kiitust väärib klaasimuuse- mi inimeste klaasiusk ja soov seda vaatajatega jagada.

Märjamaa kinos on PÖFFi esmaspäevad

Maire Kõrver

Märjamaa kinos Helk, mis on rahvamaja remondi järel senisest paremate tehniliste võimalustega, ilusam ja mu- gavam, linastub esmaspäevi- ti mitu Pimedate Ööde fil- mifestivali filmi.

PÖFFi filmid on ekraanil alates 26. jaanuarist ja kino- mehaaniku Hans Veimanni sõnul näidatakse neid vähe- malt paar-kolm kuud.

Seni näidatud varem PÖF- Fi kavasse kuulunud filmi- dest on pälvinud publikuhuvi maalikunstnikust filmilavas- taja Julian Schnabeli film „Tuukrikell ja liblikas“ (USA, Prantsusmaa, 2007). Maail- makuulsa Hongkongi filmi- lavastaja Kar-wai Wongi esi- mest Läänes tehtud filmi „Minu mustikakarva ööd“

(Hiina, Hongkong, USA 2007) tuli vaatama paraku vähem huvilisi. Esmaspäeval jagus viimasele seansile kõigest kolm vaatajat, varasemad seansid olid siiski rahvaroh- kemad.

Publiku vähesuse tõttu Märjamaa kinos filmi aga ära ei jäeta. Selle kohta on Mär- jamaa legendaarsel, oma ala- le ääretult pühendunud kino- mehaanikul järgmine kuulus juhtlause: “Film jääb ära siis, kui kohal on alla ühe vaata- ja.”

Hans Veimann on olnud PÖFFiga tihedalt seotud ju- ba paar aastat. Festivali kor- raldustoi mkond on staazikat Märjamaa kinomeest kut- sunud PÖFFile abiliseks, sest oskuslikest kinomehaaniku- test tuntakse suurt puudust. Hans Veimann on oma alal

Sally Hawkins filmis “Happy - Go - Lucky”. Foto internetist

tegutsenud 1970. aastast, seega 39 aastat. PÖFFi filmidest tulevad lähiajal Märjamaa kinos Helk näitamisele 2008. aas-

ta kavas olnud kaks komöö- diat, ameeriklase Woody Al- leni „Vicky Cristina Barcelo- na” ja inglase Mike Leigh’ “Happy - Go - Lucky”.

Metsaalune läks järjest pimedamaks. Maarja ajas end püsti, kuulatas vaikust ja hakkas teadmata suunas liikuma.

Tädi Liina oli asjata karja koju hõiganud. Lehmad leiti naabrimehe ristikupõllult, kuid Maarjat mitte. Kui kodused toimetused tehtud, läksid Liina ja Peeter Maar- jat otsima. Kvartal kvartali järel kammisid nad metsa läbi, pidevalt hõigates. Kesköö paiku tulid nad koju ta- gasi.

Kui tädi Liina hommikul kõogiukse avas, lüpsiku võttis ja lauda poole astus, nägi ta Maarjat tiigi ääres istumas ja nutmas. Tüdruk seletas läbi pisarate, et oli karja juures magama jäänud, lehmad kaotanud ja lõpuks ka ise eksi- nud.

Sel hommikul Maarjat karja ei saadetud. Tal lubati ma- gama minna. Tädi ise läks lehmadega metsa, tädimees hakkas kodu juures toimetama ja Maarja puges oma ko- hutavate elamustega voodisse. Ta tundis end nii rüvetatu- na, sellisena, kellega ei taha enam kunagi keegi suhelda.

22.

Elu Maarja isakodus kulges oma rada. Õde Helgi oli juba ühe talve linnas koolis käinud, tema tunnistusel olid ainult viied. Vanaema oli surnud ja seega olid kõik kodused majapidamistööd Arno õlgadel. Sel ajal veel kolhoose ega sovhoose ei olnud. Maal elati tavalist talupojaelu. Isatalus oli 14 ha põllumaad. Noorukesel Arnol oli kohutavalt palju tegemist, et kõike korras hoida. Arno ise ei hädaldanud, teda häiris ainult see, et ei saanud sügisel koos teistega kooli minna. Novembri lõpul ta siiski pääses õppima ning lõpetas kevadel klassi koos teistega ja mitte sugugi halvemini. Koolidirektor oli öelnud, et küll on kahju, et sel poisil pole võimalik koolis edasi käia, tal pea jagab nagu koorelahutajal.

Antsla-Krabi maantee ääres, üsns Paganamaa ligidal, kasvab veel praegugi ühe mahajäetud maja juures õuna- puid ja marjapõõsaid. Selle suurepärase aia rajasid omal ajal Maarja ema ja isa, saksa päritoluga Elfi Danilson ja mõisamoonaka poeg Jaan Kruus. See aed oli väärtus oma- ette, kuid Arnol ei olnud aega seda hooldada vajalikul määral.

23.

Tädi Liina oli aru saanud, et Maarjast on kodus rohkem abi kui Karinist ja nii saadeti tihti Karin karja ja Maarja jäi koju. Pealegi polnud Maarja pärast kevadist eksimis- lugu nõus loomadega metsa minema. Maarjale küll kodused toimetused hästi ei meeldinud, kuid valikut pol- nud. Kõige toredamad olid need päevad, mil tädimees võt- tis kirve õlale ja Maarja sae kaenlasse ning nad astusid metsa puid tegema. Puid oli käsisaega küll raske langeta- da ning ka laasimine ja okste kokkutassimine ei olnud meeldivate tööde kyllast, kuid igati parem kui kodus olla. Kui päeva lõpuks oli viimanegi halg riita pandud ja tädimees süütas oksahunniku, püüdis Maarja alati olla rõõmus. Ka tädimehele meeldis metsas paremini olla Maarjaga kui Liinaga. Liina kiirustas ja puhkepausid olid lühikesed. Maarjaga oli aga kõik vastupidi. Ta ei öelnud ialgi tädimehele midagi vastu ning tegi alati nii nagu too oli õpetanud.

Oksad praksusid meeldivalt pildudes sädemeid ja soo- just mitme meetri kaugusele.

„Oh, küll ma olen täna väsinud!“
„Mis sa täna siis tegid?“
„Otsisin kergemat tööd.“

„Ma olen kindel, et teie pole kunagi vigu teinud!“ ütleb ülemus magusal häälel.
„Miks te nii arvate?“ küsib imestunud alluv.
„Räägitakse, et vigadest õpitakse.“

„Ma võitsin lotoga pudeli konjakit, kanakoiva ja viis plokki suitsu. Nii kehvasti võib ainult minul minna...“
„Miks te säärast vedamist ebaõnneks peate?“
„Kahjuks olen ma taimetoitlane ja täiskarsklane ega suitse- ta.“

Naljad valis Sven Pärn

Ütle üks hea sõna ja päev on palju kaunim

Inge Põlma

Rahvusvahelisel andmekaitsepäeval jaanuari lõpus andmekaitse inspeksiooni korraldatud konverentsil „Veebikäitumise piiramat vabadus vs riskid“ kõneldi peamiselt kahel teemal: lapsed ja internet (vt kõrval) ning vabadus ja vastutus internetikeskkonnas, ajendiks solvavad netikommentaariid.

Otseselt leimavaid (leim – mõnitava, solvava või vihkamist õhutava sisuga postitus internetis) kommentaare on nende koguhulgast ühe protsendi ringis, kinnitas Delfi tegevjuht Andrus Raudsalu, lisades, et keskkond korras tub ise ning Delfi saab iga päev umbes 2000 teadet sobimatust kommentaarist. Paraku tuleb nõustuda justitiisminister Rein Langiga, kes leidis, et ka selle ühe protsendi puhul „me räägime isikuõiguste jalge alla tallamisest“. Euroopa Inimõiguste Kohus on teinud mitmeid lahendeid, mille põhiseisukoht on, et inimväärikus on samasugune põhiõigus kui näiteks sõnavabadus ning selle alandamine, teise inimese teadlik ja vulgaarne solvamine on lubamatu.

Sellest, et sõna(väljendus)vabadus ei ole absoluutne väärtus, rääkis oma ettekandes Tartu Ülikooli eetikakeskuse juhataja professor Margit Sutrop. Vabaduse piirid määrab see, kas see kahjustab teisi isikuid või teisi väärtusi nagu privaatsus, turvalisus. „Inimesed ei peaks taluma solvanguid ja sõimu. Vabadust tuleb piirata, kui sellega säästetakse inimväärikust, inimese moraalselt terviklikkust, et ei rünataks pimedas vihas ja soovist teist inimest jalge alla trampida,“ kõneles Sutrop.

Kuna tagajärgedega tegelemine on pigem võitlus tuuleveskitega, tõstatas TÜ eetikakeskuse juhataja Margit Sutrop küsimuse nn igapäevaste vihkamisminutite põhjustest. Teisisõnu, miks on eesti inimestel viha peamiseks emotsiooniks ja ühiskonnas nii palju negatiivismi? Eelmisel aastal Tartu Ülikoolis tehtud uurimusest selgus Sutropi sõnul, et eriti noortel meestel on viha esmaseks emotsiooniks ja otsitakse, kelle peal see (tagajärgi kartmata) välja elada, samas kui mujal maailmas on prototüüpseks emotsiooniks rõõm. Kui muidu võiks psühholoogide arvates sellises oma viha kanaliseerimises näha isegi midagi positiivset – inimene elab ennast välja ja saab rahulikult päeva jätkata, siis paraku ei tajuta internetis kellegi kohta anonüümselt halvasti öeldes oma sõnade mõju ja valu, mida need tekitavad.

Probleemi juuri okupatsiooniajast otsides meenutas Margit Sutrop George Orwelli totalitaarset ühiskonda kirjeldavat romaani „1984“ ja võrdles sealsete vihkamisminutite kirjeldust tänapäeva Eesti netikommentaariidega. Sarnasus on masendav. „Nõukogude ühiskond sünnitas lugupidamatuse inimese vastu. Inimväärikus kaotas mõtte,“ kõneles Sutrop. Selliste inimeste käitumist juhivad vaid hirm tagajärgede ees.

Põhjuseks, miks internetikeskkonnas endale rohkem lubatakse kui tavaelus (kus enamik inimesi kaaskodanikke tavaliselt ei sõima), peeti seda, et täiskasvanud inimesed, kes ei ole internetiga koos kasvanud, tajuvad virtuaalmaailma tavamaailmast erinevana, kus kehtivadki vabamad reeglid. Mitmest sõnavõtust jäi kõlama vajadus viia inimesteni arusaamine, et internet ei ole midagi kvalitatiivselt uut ning tavasuhtluse hea tava reeglid kehtivad ka seal.

Kuna näilise kõikelubavuse tagab kommentaarija anonüümsus, tõstataski Riigikogu õiguskomisjoni esimees Ken-Marti Vaher küsimuse anonüümsuse võimalikust piiramisest. Psühholoog Tiina Hiob võrdles anonüümset kommentaarimist olukorraga, kui vallavolikogu koosolekul esitaks küsimusi inimene, kellel on kott peas. Ka paljudes teistes sõnavõttudes jäi kõlama põhimõte: julged teha, julge ka vastutada.

Siiski leiti, et õigust anonüümsusele ei saa keelata juba isikukaitse põhimõtetest lähtuvalt (näiteks erinevate haigustega seotud foorumid).

Mida siis ikkagi teha, et nii palju võimalusi pakkuv internetis mitte haiget saada? Margit Sutrop arvas: „Väärtushinnanguid saaks muuta, kui inimesed mõtleksid, mida nad ei saaks, et neile tehtaks ja mida nad ise elult soovivad - hoolivus, sallivus, lugupidamine, austus.“

Kindlasti aga tasuks järgida pealkirjaks olevat mõtet, mille sõnastas EELK Tallinna Toompea Kaarli kiriku õpetaja Einar Soone.

Katrin Helend-Aaviku

Kui Eesti valitsus 1997. aastal algatas Tiigrihüppe programmi eesmärgiga tõsta Eesti koolihariduse kvaliteeti nüüdisaegse info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) rakendamise teel, ei osatud arvatagi, et hüpe nii pikaks ja jõuliseks osutub ja „tiiger“ võib koguni arvutist välja hüpata ning hakata lapse reaalsel elu mõjutama. Aastail 2001-2005 kasvas veebiavaruuste veedetud aeg hüppeliselt. Selle võrra vähenes järgnenud kahe aasta jooksul televiisori ja raadio seltsis veedetud aeg.

Noortele IKT-alase pädevuse tagamine on olnud tänuväärne, kuid tagaplaanile on jäänud tähelepanu juhtimine internetis valitsevatele ohtudele ja turvalisele suhtlemisele.

Jaanuari lõpus peetud konverentsil „Veebikäitumise piiramat vabadus vs riskid“ räägiti muuhulgas ohtudest, mis varitsevad last internetis, ja vanemate võimalustest lapse netiavarustes surfamine võimalikult turvaliseks muuta.

Lastekaitse liidu presidenti Katrin Saksa sõnavõttus „Arvuti – kas ohutu lapsehoidja?“ välja toodud Euroopa lastevanemate seas läbi viidud küsitluse tulemustes olid Eesti lastevanemate hoiakud enam kui ehmatavad. Küsitlusest selgub, et 60% vanematest ei muretse, et laps võiks saada internetis kiusamise ohvriks, 47% ei muretse, et laps võib seal näha pornot või vägivalda, ning 62% ei muretse selle pärast, et laps võiks välja anda oma isikuandmeid. Ligi pool vanematest ei sea lastele interneti kasutamiseks piiranguid.

Samuti selgub küsitlusest, et vaid väike osa Eesti vanematest keelab lastel suhelda inimestega, keda nad päriselus ei tunne. Ja seda olukorras, kus 93% Eesti lastest kasutab interneti, olles selle näitajaga Euroopa riikide seas Soome ja Hollandi järel kolmandal kohal. Sealjuures 6-14aastastest on 31% interneti vahendusel kokku puutunud norimise, söimamise ja kiusamisega, 19% on interneti jututoas või suhtlusprogrammis end võõrastega suhtlemisel häirituna tundnud ja 11-14aastastest lastest 13% on seal kohatud võõrastega kohtamas käinud.

Samas näitavad uuringu tulemused, et ainult 10% Eesti lastest palub abi internetis aset leidnud ebameeldiva kogemuse puhul.

10. veebruaril aset leidnud loengus lapsevanematele, mis käsitles laste ohutust inter-

netis, ütles presidendiproua Evelin Ilves avasõnades, et vanematele endile on internetikeskkond võõras, seetõttu ei oska nad ka sealt tulevaid ohtusid hoomata ega lapsi aidata.

Loengus osalenud sertifitseerimiskeskuse juhataja Kalev Pihli sõnul ei tee lapsed vahet virtuaal- ja pärismaailma vahel (laps LÄHEB internetti, täiskasvanu KASUTAB interneti) ning seda on pahalastel hea ära kasutada - internetis toimunu hakkab mõjutama tugevalt päriselu. Pihl rõhutas samuti tõsiasja, et meie, täiskasvanud, kasvame üles ilma internetita ja nii on meil keeruline lapsi oma kogemuste najal õpetada, toetada ja neile oma lapsepõlvest sarnaste probleemide lahendamise kohta näiteid tuua.

Ka oli Pihl arvamusel, et internetikeskkond iseenesest ei ole halb, kuid oluline on, kuidas me seal käitume. Internet on samasugune sotsiaalne keskkond, nagu see eksisteeb realses elus. Sellest lähtuvalt soovitas Pihl vanematel õpetada lapsele käitumist internetis samal moel nagu käitumist mis tahes uues situatsioonis ja tõmbas paralleeli liiklusega. Kui lapsele tahetakse selgeks õpetada tema koolitee, kus ta hiljem peab üksi liiklema, siis algul käiakse rada koos läbi, kehtestatakse mingid reeglid, millist teed pidi tohib käia, kust tänavat ületada jne. „Õpetage internetis suhtlemist ja käitumist nii, nagu te õpetate ja seletate muid elulisi asju,“ oli Pihli nõuanne lastevanematele.

Sageli hoiatatakse lapsi ainult ohtlike viiruste eest, mis on aga Pihli sõnul lapsele ebaoluline teave, kuna viirus on oht arvutile, mitte lapsele. Viiruste vastu aitab vii-

Priit Lahe-soo, Lääne politseiprefektuuri politseivaneminspektor:

Piirangute seadmisest ei tule üldjuhul midagi välja. Laste internetikiusamisega oleme kokku puutunud kontode ülevõtmise kujul. Üldjuhul on saanud need lähendada konkreetse teenusepakkujaga suhtlemise teel. Politsei käed on seotud seadustega ning paljudel juhtudel ei ole meil seaduslikku alust tuvastada internetikiusajat. Tihti on olnud ka vastupidiseid juhtumeid, kus süüdlane on saanud karistuse seadusega ettenähtud korras. Et vältida ebameeldivaid üllatusi - rääkige lapsega, tõstke arvuti elutoppa, looge erinevaid sotsiaalseid suletud keskkondi lapse tunnustusvajaduse ergutamiseks, olge alati enda lapse suhtes positiivne, karistage õiglaselt. Aidake lapsel ebameeldivast suhtluskeskkonnast välja tulla. Eetika kehtib ka internetis ning selle oluliseks põhimõtteks on, et tee teisele seda, mida sa tahad, et sulle tehakse.

PS! Kooli WC on Rate piltide tegemiseks äärmiselt ebasobiv koht!

Mõned näited, millega Lääne politseiprefektuuri kübergrupp on kokku puutunud.

Näide 1. Phishing

Veebilehe vahetamise teel peteti inimeselt välja raha, kasutades kergeusklikku arvutikasutajat ja manipuleerides samas Western Unioni ülekanalüsteemi.

Näide 2. Küberkiusamine

Pandi üles veebileht Skinhead Liikumist ülistavate kirjudega, kasutades Eesti riigi sümbboleid, eesmärgiga kätte maksta kõigile kiilakatele kaklejatele.

Näide 3. Küberkiusamine

Sõbranna üritas sõbrannale otsida meest intiimteenu-seid pakkuvate portaalide kaudu, ummistades kiimas meeste kõnedega sõbranna mobiiltelefoni.

Näide 4. Küberkiusamine

Vend haldas keyloggeriga ülevõetud paroolidega venna kontot. Hiljem hakkas kontot haldama keegi tundmatu.

Näide 5. Sulustamine

Häkker ründas serverit eesmärgiga ummistada kasutajate e-kirjakastid.

Näide 6. Kelmus

Ostu-müügitehingute teostamata jätmine interneti tellimussüsteemi rakendamise teel.

Näide 7. Lasteporno

Noored tüdrukud käisid vanemate teadmata vanema mehe juures kodus, kes neid pildistas ja katsus.

NÕUANDED VANEMATELE

1. Kohtle online-maailma nagu pärismaailma, ole teadlik, mida su lapsed seal teevad ning julgusta neid probleemidest rääkima.
2. Kasuta filtreid.
3. Õpeta lastele, et ohtlik võõras on ohtlik ka virtuaalmaailmas.
4. Õpeta lastele, kuidas oma andmeid kaitsta.
5. Hari ennast ja surfa internetis koos lastega.

tada tiigrit?

Lasta lapsed ilma igasuguse juhatuseta interneti maailma tähendab sama, kui avada välisuks, öeldes, et ei tea, kuidas teed ületada, aga küll nad selle ise välja mõtlevad.
Tanya Byron

Kui lastel ei ole piisavalt teavet internetis valitsevate ohtude kohta ja puudub vanemate huvi ja toetus, võib taltsutamata tiiger olla ühtäkki koos reaalse probleemidega lapse elus.

SIIM SOLMANI foto

rusetõrje, lapsele on aga vaja õpetada ohutut suhtlemist.

Hea, kui arvuti asuks üldkasutatavas ruumis, siis on ka vanematel parem ülevaade, millega laps seal tegeleb. Pihli sõnul on noorte lemmik-suhtluspaik Rate omameelne ja -keelne, kuigi paljud vanemad suhtuvad sellesse skeptiliselt. Rate sulgemine ei oleks aga mõttekas, kuna siis avastavad noored endi jaoks suuremad keskkonnad, kus on palju raskem lapse tegevusel silma peal hoida.

Teismelise elus on kõige tähtsam kuuluvus ja tunnustus ja selle arvult elab ka kiusamine. Pihl peab internetikiusamist võrreldes kiusamisega tavaelus kohutavamaks seepärast, et laps võib interneti vahendusel kiusamist tajuda oma kodus, mis peaks olema kõige turvalisem paik. Kaob füüsiline barjäär, et tuln koju ja siin on kõik korras.

Tähtis on lapsele seletada, et internet on avalik koht ja

tekste ning pilte ei saa enam kustutada. Isegi kui pilt on olnud üleval ainult hetkeks, on keegi seda võib-olla märganud, kopeerinud, paljundanud. Pihl rõhutas, et parimaid tulemusi tegemaks lapsele selgeks internetis käitumist, saab ainult rääkides, kokkuleppeid sõlmides, arutades, hoolides, märgates ja kuulates. Sageli kasutatakse aga ainult keelamist, mis annab tulemuse küll sel ajahetkel, kuid sealjuures unustatakse pikemaajalised eesmärgid, et laps õpiks ühiste arutluste tulemusena tegema elus iseiseisvaid otsuseid.

Pihl soovib lastevanematel tunnustada lapse õnnestumisi, otsida üles tema ressursid ja leida neile rakendus. Laevu ei ehitata selleks, et nad sadamasse seisma jätta, kuigi see oleks turvalisem. Nii ei ole ka lapsed loodud elama toanurgas mullikiles, vaid neid tuleb õpetada, kuidas erinevates olukordades hakkama saada.

Kui tõsiselt peaks suhtuma küsitluse tulemustesse, mis selgusid Eesti lastevanemate antud vastuste põhjal? Kas Rapla psühholoogiasteenistuse praktikas on olnud juhtumeid, kus on tulnud tegelda internetikiusaja ohvriks langenud lastega?

Psühholoog Pille Kuldkepp:

Nende küsitlusest saadud andmete põhjal ei saa teha ühest järeldust, et vanemad, kes ei muretse, et laps satub internetis kiusamise ohvriks, või ei kardada, et ta annab välja oma isikuandmeid, ei hooli sellest, mida laps arvutis teeb. Ma jagan arvamust, et määrav tegur on lapse ja vanema lähedane suhe, mis baseerub vastastikusel usaldusel, avatusel, austusel, ja kui suhe on selline, siis polegi vanemal põhjust muretseda, kas laps teeb midagi keelatud või teda kahjustavat. Ta teab nagunii, mis lapse elus ja hinges toimub. Teab ka halbade asjadest, kurbusest ja vihast. Siis usaldab ka laps vanema(te)ga jagada seda, mis on talle ebameeldiv või arusaamatu. Ja see on võimalus arutluseks, mis mehhanismid võivad olla sellise käitumise taga, mis on kiusaja probleem, kuidas end kaitsta jne.

Kiusamise ohvriks sattu-

mise eest pole keegi sada protsenti kaitstud. Täielik kaitse oleks üldse mitte kellegagi suhelda. Paljudel lastel on kiusamise vastu n-ö kaitsev puhver olemas – hea suhe vanemaga, usaldus, mis kasvatab tema eneseusaldust, austust, mis kasvatab tema eneseväärikust. Lisaks ühistest arutlustest kasvav analüüsivõime, suutlikkus näha maailma mitte mustvalgena ja oskus mitte seostada kiusamist endaga (mina olen halb, kõlbmatu...).

Võiks arutleda internetikommentaari üle, anonüümsusest kasvava vastutamise üle – see arutelu on Eesti ühiskonnas lainetena kogu aeg „õhus“.

Interneti kujul on vaieldamatult tegemist geniaalse leiutisega, mitte mingi kolliga. Miks mitte seda koos lapsega avastada, kui varem pole vajadust olnud, viia ennast kurssi ka Rate maailmaga ja muude keskkondadega, milles laps võib liikuda. Kuid siiski arvan, et oluline pole mitte keskenduda arvuti-elule, vaid päris elule – kui laps tuleb piisavalt hästi toime

reaalses maailmas, siis saab ta hakkama ka virtuaalses maailmas. Ja vanematel on selles määrav roll.

Kool ja muud keskkonnad, milles lapsed liiguvad, võivad siin omalt poolt aidata lastel internetimaailmas toime tulla. Iga õpetaja võib teemat käsitleda, kui ta tahab. Kiusamine toimub vaid inimeste vahel, mingis grupis ja seetõttu on ka eakaaslaste grupp (klass) väga hea koht aruteluks, kuidas see võib sündida, mis on sellise käitumise põhjused ja alalhoidvad tegurid ja igatüüpi vastutus kiusamise vähendamiseks.

Psühholoogiasteenistuse praktikas on internetikiusamise juhtumeid olnud küll, isegi räreid juhtumeid, kus tehakse näiteks libakonto kellegi nimele, kirjutatakse sinna alandavaid tekste ja riputatakse pilte. Siiski on need juhtumid meie töös olnud üsna haruldased. Võib-olla on neid rohkem, aga meieni jõudnud juhtumid on saanud avalikuks, mis on väga hea – lapsed on usaldanud oma vanematele juhtunust rääkida, vanemad on pöör-

dunud politseisse ja juhtunuga on tegeledud.

Minu jaoks on palju tõsisem ja levinum probleem, millega peaaegu iga päev tuleb kokku puutuda, laste passiivselt arvuti taga veedetud aeg ja huvi kadumine kõige muu vastu – kalasilmsed, kontaktitud lapsed, kes veedavad arvutis tunde, võimalusel ööpäevi. Vanemad hakkavad varem või hiljem muidugi muretsema, eriti siis, kui laps enam ei tule arvuti tagant välja söömagi ega lähe kooli... kuid sellise käitumismustri väljakujunemine võtab siiski mõned aastad.

Arvan, et vanemad peaksid kindlasti jälgima laste arvutikasutust ja suunama seda ise, kui oskavad, ning kindlasti piirama, kui näevad, et laps on haaratud vaid mängudest. Mida väiksem on laps, seda rohkem. Arvan, et eelkooliealine laps ei peaks üldse arvutimänge mängima ja ka algklassilastel võiksid vaid arendavad mängud olla.

Abiks turvalisel internetis suhtlemisel:

www.koolielu.ee
<http://laste.arvutikaitse.ee/>
www.microsoft.ee/veebivend
<http://lapsnetis.eesti.ee/>

Õnnitle oma lähedasi ja tuttavaid Nädalises Tel 489 2130

OSTETAKSE

igasugust vanavara. Tel 505 4450

Lepiku Lihatööstus OÜ Vana-Vigalas ostab lihaks kokku vasikaid, noorloomi, lehmi. Tel 565 2762

OÜ Grundar Puit ostab kasvavat metsa ja metsamaad, võib olla ka hüpoteegiga ja osaliselt raiutud, müüjatele soodsate hindadega. Tel 510 3681, faks 443 6645

OÜ Landeker ostab metsakinnistuid. Tel 511 0415, 517 9866

noorloomi lihaks. Tel 5613 8099

ANNAN ÜÜRILE

2 toal krt Alus. Info tel 550 7118

odavalt 2 toal krt Kehtnas. Tel 528 8558

3 toal krt Alus. Tel 5668 7445

3 toal krt Alus. Tel 515 3261

MÜÜAKSE

3 toal krt Valgus. Tel 5663 5611

kuivi küttepuid 50 cm, hind 550 kr. Tel 5347 1040

lõhutud küttepuid. Tel 5693 9535, www.toosikannu.ee.

saunaahjusid, kaminaid, pliite, boilerid. Soodsalt! Tel 505 4355

lõhutud küttepuid. Tel 523 8503

kuivi pakitud kütteklotse ja kaminapuid 40 l võrkkotis. Vedu tasuta. Tel 523 8503

lõhutud ja saetud kuivi ja tooreid lepa küttepuid 30, 40, 50, 60 cm (ka võrkkottides). Tel 516 6305

heina ja küttepuid. Tel 5554 3815

pakendis uus puulõhkumismasin. Tel 516 1324

3 toal krt Lõuna tn. Tel 5347 6692

rullsilu. Tel 516 4879

rullheina Märjamaal. Tel 5660 4229

täiskuivi puid, kask 30 cm, segapuu 50 cm. Tel 5196 3947

SOODUMÜÜK! Müüa kuivi küttepuid laotult konteineris 50 cm ja 30 cm. Hind koos transportiga 560 kr/rm ja 590 kr/rm. Tellimine tel 5340 8290

Ford Sierra 2,0 1992.a. H. 10 000 kr. Tel 5358 3124

soojuspumpasid 20-300 m² kütteks. Kõrge kasutegur, sobivad kasutamiseks talvel Eestis. N. keskmiselt soojustatud 50 m² ruumi kütteks kulub talvel u. 300-500 kr/kuus. Hinnad alates 9900 kr. Lisainfo tel 511 1216; www.solarfan.ee.

2 toal krt Raplas. Info tel 511 4495

Parapsühholoogide ja Tervendajate Liidu President, 2008. a. kuldmedal rahvameditsiini arendamise eest, parapsühholoogiadoktor Albert Stepanjan INDIVIDUAALVASTUVÕTUD JA KONSULTATSIOONID PARAPSÜHHOLOOGILINE ABI

- * alkoholi-, nikotiini- ja hasartmängusõltuvus
- * liigne kehakaal
- * seija-, kaela- ja peavalu
- * stress, depressioon
- * BIOKORREKTSIOON (NEEDUSE MAHAVÕTMINE)
- * ekspressibiidiagnostika

INFO JA REGISTREERIMINE: iga päev ilma puhkepäevadeta, kell 9-21, tel. 508 8237, OÜ Võlur Albert, reg.nr.10055321, www.stepanjan.com

UUSAASTASOODUSTUS KUNI 30%

Vastuvõtt: 10.02 Jõhvi, 11.02 Pärnu, 12.02 Viljandi, 13.02 Tartu, 17.02 Rapla, Mahlamäe 10, OKTA CENTRUM, kab. 11A. Ülejäänud päevadel - Tallinn

HINNARAKS!

AEG USKUDA: HEAD KAUBAD ON VÄGA HEA HINNAGA!

KÕIK RIIDEED HINNAD ALL 30-60%

KÕIK JALANÕUD HINNAD ALL 30-50%

KOGU VARUSTUS ALL KUNI 30%

RakserSport

Rapla Tallinna mnt 23. Tel 489 4333 | www.rakersport.ee

KoduMaja

Andrus Vaariku tööline kodu on maal

Teisipäevast müügil

KoduMaja

TÖÖPAKKUMINE

Firma vajab MÜÜJAT ja puukooli TÖÖLISI. Soovitatav aiandusalaste teadmistega. Tel 501 1730

TEENUS

Pottsepatööd. Tel 524 2179

Pottsepatööd. Tel 5559 9001

Matuseauto teenus. Tel 506 3673

Katuste ehitus- ja remonditööd. Tel 5373 3269

Saen, lõhun küttepuid. Tel 5554 3815

Katuse- ja siseehitustööd. Tel 5391 5528

Kõik ehitusteenused. www.eestipuitmaja.ee. Tel 5563 9998 ja 5648 0999

Sadulsepatööd - pehme mööbli restaureerimine, vedrude sidumine. Teen ära ka pisedamad puidutööd. viguritu-gu@gmail.com. Tel 5624 2131

Valmistan köögimööblit. Tel 5355 1042

Saamees lõikab teie metsa. H. 85-90 kr/tm. Tel 5352 5023

Tsingitud profiilpleki valmistamine ja müük, sileplekk, lisaplekid. Merilo Plekitööd OÜ. Tel 5695 6753

KAASTUNDEAVALDUSED

Elu on laul, nii habras ta viis, mis heliseb hetk ja katkeb siis...

Kallid Marko, Anneli ja Mait peredega! Sügav kaastunne armsa isa ja vanaisa

TOIVO KÜLA

ootamatu surma puhul.

Tanel, Andra, Eva ja Üllar perega

Avaldame kaastunnet Natalja Filatovale isa

RAIMOND MADISSONI

surma puhul.

Töökaaslased Reyst

Kallis Varje! Avaldame kaastunnet

VANAEMA

surma puhul.

Töökaaslased

Meie siiras kaastunne Ehale ja Varjele perekondadega armsa ema ja vanaema

LEIDA METSMAA

surma puhul. Perekond Jürimäe ja Linda

Iga lahkumine on raske, iga teeselaatmine kurb...

Avaldame kaastunnet Eha Lepikule ema

LEIDA METSMAA

surma puhul.

Hõbene ja Lepalinnud

Avaldame kaastunnet Ljudmillale ja Niinale ema

MARIA MOROZOVA

surma puhul.

Rita ja Tiit

Meie siiras kaastunne Augustile, Liivile, Rutile ja Raulile ema, ämma ja vanaema

HELJO AARMA

kaotuse puhul.

Ellen ja Lembit Arro

Südamlik kaastunne Maidule, Markole ja Annelile peredega kalli isa ja vanaisa

TOIVO KÜLA

kaotuse puhul.

Riina, Aivar, Anu, Taivo, Anne ja Ilmar

Ajalehe Nädaline müügikohad Rapla maakonnas ja Tallinnas

Järvakandi vald

Kandi kpl, Järvakandi, Tallinna mnt 37
Lyanne kpl, Järvakandi, Pargi 1
Järvakandi Postkontor, Vana-Asula 5,
Järvakandi

Juuru vald

Juuru A&O kpl, Juuru
Sirje Äri, Juuru, Kalmistu tee 21
Juuru Postkontor, Muuseumi 5, Juuru

Kaiu vald

Kaare kpl, Kaiu, Kaare 8
Kaiu kpl, Kaiu, Kasvandu tee 23
Kuimetsa kpl, Kuimetsa, Niidu maja
Kaiu Postkontor, Kasvandu tee 17, Kaiu
Kuimetsa postipunkt, Kuimetsa küla

Käru vald

Käru Postkontor, Käru

Kehtna vald

Lelle Karmani, Lelle, Viljandi mnt 17
Kehtna A&O, Kehtna
Triger-E, Kehtna, Staadioni 9
Eidapere Postkontor, Tallinna mnt 6, Eidapere
Kehtna Postkontor, Staadioni 7-2, Kehtna
Lelle Postkontor, Lelle
Keava Postkontor, Keava
Keava kpl, Keava küla

Kohila vald

Konsum Kohila, Vabaduse 7
R-kiosk 426 Kohila, Lõuna tn
Sanni Kaubanduse OÜ, Prillimäe, Sõpruse 2
Statoil Urge, Urge küla
Kohila Postkontor, Side 2-2, Kohila

Märjamaa vald

R-kiosk 425 Märjamaa, rahvamaja juures
Rita Pood, Varbola küla
Säästu 1, Märjamaa, Pärnu mnt 31a
Säästu 2, Märjamaa, Pärnu mnt 83
Karn, Märjamaa, Pärnu mnt 87
Lukoil Märjamaa tankla, Märjamaa, Uus 6
Statoil, Orgita tankla

Säästumarket, Märjamaa

Kati pood, Märjamaa, Pärnu mnt 97
Märjamaa Postkontor, Veski 6, Märjamaa
Sipa Postkontor, Sipa küla
Valgu Postkontor, Valgu küla

Raikküla vald

Raikküla kpl, Raikküla
Tamme Postkontor, 2, Sireli maja,
Tamme küla
Raikküla postkontor, Raikküla

Rapla vald

Alu kpl, Alu, Rapla tn 3
Hageri kpl, Hageri küla
Hagudi kpl, Jaama 2, Hagudi
Pääsu pood, Hagudi, Viljandi mnt 24
Rummu pood, Kodila, Poe 1
Alu Postkontor, Mäe 7-3, Alu
Hagudi Postkontor, Viljandi mnt 11, Hagudi
Hageri postkontor, Hageri

Rapla linn

Hepa 1 bensiinijaam, Viljandi mnt 124
Hepa 2 bensiinijaam, Tallinna mnt 2a
Jaama kpl, Rapla, Viljandi mnt 89
Lukoil Rapla, Kastani 9
R-kiosk 421 Viljandi mnt 114, Rapla
R-kiosk 422 Mahlamäe 3, Rapla
R-kiosk 423 Tallinna mnt 18, Rapla
Ristiku pood, Tallinna mnt 45, Rapla
Säästumarket Rapla, Tallinna mnt 46a
Maxima Rapla, Tallinna mnt 50a
Karmani Kaubamaja, Kooli 6a
Konsumi kpl, Tallinna mnt 16
A&O Mahlamäe kpl, Tallinna mnt 43
Nädalise toimetuse, Tallinna mnt 17
Rapla Postkontor, Tallinna mnt 17

Vigala vald

Kivi-Vigala Postkontor, Kivi-Vigala küla
Vana-Vigala Postkontor, Vana-Vigala küla
A ja O Vana-Vigala kpl, Vana-Vigala küla

Tallinn

Tallinna Postkontor, Narva mnt 1

Telli Nädaline pikemaks perioodiks ja hoia raha kokku!

ERAISIKUTELE:

1 kuu 80 krooni
otsekorraldus 76 krooni
2 kuud 160 krooni
3 kuud 228 krooni
6 kuud 456 krooni
12 kuud 860 krooni

JURIIDILISELE ISIKULE:

1 kuu 95 krooni
otsekorraldus 80 krooni
3 kuud 285 krooni
6 kuud 570 krooni
12 kuud 1140 krooni

Paariterapeut ja seksterapeut Mare Pruks

Kui teil on tunne, et suhted lähedastega teid ei rahulda või seksiga on mingi probleem, siis aitab rääkimine spetsialistiga.

Reedeti kl 10-14.

Registreerimine
tel 485 6263, 524 4476
või aadressil Koidu 23,
Praxis.

60 Ajakirjanik Olavi Pihlamägi Õnnitleme!

Eesti Ajalehede Liit

EESTI METSAMAAKLER

Ostame
METSAKINNISTUID
JA RAIEÕIGUST.

Info tel 744 6655, 528 5038
andres@mitsamaakler.ee

Kuulutusi
saab saata ka
Nädalise
veebiküljelt:
www.nadalin.ee

Rapla Teed - Rohkem kui Teed!

LEHTMATERJALI GAAS- JA PLASMA LÕIKUS

Lõikelaud 2,6x6 m, plasmageneraator Thermal-Dynamics Ultracut 200A, Messer MS832 gaasipõleti.
Lõigatavad materjalid on erinevad süsinikteras, roostevaba, alumiinium.
Lõikepaksuse vahemik 1-200 mm
Võimalik lõikeprogrammi ettevalmistamine tellija eeskirja järgi

UURI KA TEISTE METALLITÖÖDE VÕIMALUSTE KOHTA
www.raplateed.ee

RAPLA TEED OÜ
Viljandi mnt 79, 79514 Rapla

www.raplateed.ee
metall@raplateed.ee

Telefon 698 8970
Faks 698 8971

Aeg voolab kui jõgi
ja kaasa teid kannab,
aeg juustesse eluhõbede annab.
Aeg ühiseid rõõme ja
muresid ei mata,
aeg kaunimad ajad
meelde jätab!

Naima ja Kaljo Kodusalu

55. pulma-
aastapäeval
õnnitlevad
lapsed, lapselapsed
ja lapselapselapsed

**Salong Solotua tervitab kõiki
oma seniseid ja tulevase kliente
sõbrapäeva puhul!**

...

**Sa astu julgelt eluteel,
sest sajast puudu palju veel!
Enn Kerm!
70
Palju, palju õnne ja ilusat
sõbrapäeva!**

**Enn ja Heli lastega ning
Linda ja Krista**

...

**Tervitan Normat
sõbrapäeva puhul!
Vaigi Raplast**

Telli Nädaline vähemalt 6 kuuks

OTSE TOIMETUSEST JA SAAD KOHE VABAAJARÕIVASTE POE WEEKEND KLIENDIKAARDI* OMANIKUKS!

LISAKS LOOSIME KAMPAANIA
LÕPPEDES KÕIGI TELLIJATE VAHEL
VÄLJA ILUSALONGI SOLOTUA KOLM
KINKEKAARTI VÄÄRTUSEGA 250 KROONI
NING TÖNIS TÕNISSONI RAAMATU
"ÜKSKORD ME VÕIDAME..."

**Salong
SOLOTUA**

Info telefonil 489 2133

*Kampaania kestab 12. veebruarist 26. märtsini 2009
*Weekendi kliendikaart poest ostes 50 krooni

LIIGSETE SÕNADETA

1. VASTUS

2. VASTUS

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

Koostas: Aivi Meister

NB! Lahenduseks kirjutage mõlemad vastusmõtted

Kõikide õigesti vastanute vahel loosime välja **Florise kinkekaardi**.
Ugala piletid võitis MAIE ÜTSMÜTS

31. jaanuaril ilmunud suure ristsõna õige vastus on:
"...põhjamaade Veneetsia"

SAADA RISTSÕNA VASTUS HILJEMALT 23. VEEBRUARIKS:

- E-POSTILE: REKLAAM@NADALINE.EE (MÄRKSÕNAGA "TÄISKASVANUTE RISTSÕNA" VÕI "LASTERISTSÕNA") NB! LOOSIMISES OSALEVAD AINULT MÄRKSÕNAGA VASTUSED.
- NÄDALISE TOIMETUSSE AADRESSIL TALLINNA MNT 17, RAPLA 79502

TÄISKASVANUTE RISTSÕNA VASTUSE KUPONG

VASTUS

NIMI

AADDRESS, tel

LASTERISTSÕNA VASTUSE KUPONG

VASTUS

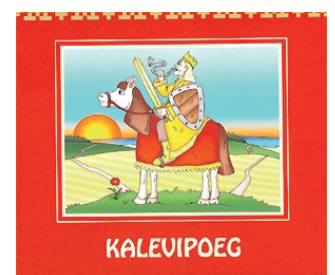
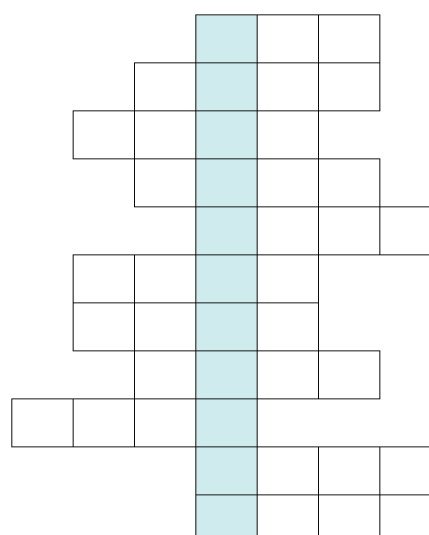
NIMI

AADDRESS

NUPUTA

SELLE RISTSÕNA KÜSIMUSES JA VASTUSES ERINEB AINULT ÜKS TÄHT, NÄITEKS KUU – SUU, HALG – JALG, LINN – LIND. IGA RUUDUSTIKKU KIRJUTATAV SÕNA ON INIMESE ÜKS KEHAOSA. LAHENDUS ON MÄRGISTATUD RUUTUDES.

HEA
SILD
PÕHK
MINA
KORV
PAEL
KÄPP
KOTT
KÄBI
TELG
KÄÄR

ÕIGESTI VASTANUTE VAHEL
 LOOSIME VÄLJA RAAMATU
"KALEVIPOEG"

EELMISE MÕISTATUSE VASTUS ON LOODUSE KROON

RAAMATU "MINU KEHA ATLAS" VÕITIS KAIDI POOBUS

ÕIGESTI VASTASID:

KATLEEN KANGUR
 JANELY VAHER
 KARL-SANDER RÜÜTMANN
 PIIBE LIIS KIRSIPUU
 CAROLY NISU
 AET ABRAMSON
 BRITY KLAAS
 MATTHIAS PÄRN
 KERT TOOMINGAS

HENDRIK PARVE
 ERLE JAANUS
 FRED KIKAS
 SANDER TEES
 INGRID RAND
 KAIDI POOBUS
 HANNAGRETH URKE
 LISETE LAINAS
 RAIKO ÜTSMÜTS
 GÄDI LAURIMAA

ADEELE ZAGURSKI
 ANNEMAI LEMSALU
 MARILIS LEMSALU
 ARMANDA VARDI
 MERILIS HELME
 KOIT NIKKEL
 NELE NOVEK
 VILLU RIISMAA
 JÜRGEN LAARS
 RAHEL LUIK

JANELIIS VAHTMÄE
 ANTONY LOODUS
 PIRGIT ASI
 HELINA BAKAJEV
 KERU HIETAM
 ANDREAS LIIMANN
 MAILIS RAIDMA
 KASPAR PÄRN
 RAINIS RAIDMA
 RAIT RAIDMA